

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ZAPADNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOSTI

KATEDRA ZA ČEŠKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Marin Ivić

Prijevod i translatoška analiza pripovijetke *Zlaté časy*

Emila Hakla

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Dubravka Sesar

Komentor: dr. sc. Matija Ivačić

Zagreb, 2017.

Sadržaj

1. UVOD – EMIL HAKL I ZBIRKA <i>KRAJ SVIJETA</i>.....	1
2. PRIJEVOD.....	3
2.1. Prijepovijetka <i>Zlaté časy</i> (original)	Error! Bookmark not defined.5
3. TEORIJSKI PRISTUPI PREVOĐENJU.....	28
4. ANALIZA PRIJEVODA.....	30
4.1. Prevođenje nepodudarnih elemenata kulture.....	30
4.2. Prevođenje vlastitih imena i toponima	332
4.3. Umjetnička djela specifična za češku kulturu	344
4.4. Jezični problemi pri prevođenju	355
4.5. Prevođenje općečeškoga supstandarda	366
4.6. Prevođenje frazema	38
4.7. Djelomična i korjenita prerada teksta.....	39
5. ZAKLJUČAK.....	40
6. LITERATURA.....	42
6.1. Izvor	42
6.2. Sekundarna literatura	42
6.3. Rječnici	43
6.4. Elektronički izvori	44

1. UVOD – EMIL HAKL I ZBIRKA *KRAJ SVIJETA*

Jan Beneš (Prag, 1958.) predstavio se češkoj publici pod pseudonimom Emil Hakl 80-ih godina prošloga stoljeća. Iako je u rodnoj Češkoj poznat kao vrsni suvremeni prozaik, publicist i scenarist, prosječnome je hrvatskom čitatelju zasigurno nepoznat jer njegova djela većim dijelom nisu prevedena. Jedini naslov dostupan na hrvatskom jeziku njegov je roman *O roditeljima i djeci* u prijevodu Mirne Stehlíkove Đurasek.

Riječ je o svestranom autoru moderne češke književne scene koji je, iako u počecima pjesnik, većinski aktivan u pisanju proze. Hakl nerijetko pronalazi inspiraciju u vlastitom životu, stvara tanku granicu između fikcije i stvarnosti te u središte svojih dijela često stavlja protagoniste autsajdere. Osnovna je značajka njegove poetike kritika raznih aspekata suvremenoga života poput, primjerice, konzumerizma, a pojedina djela, poput zbirke pripovijetki *Kraj svijeta (Konec světa)*, kojoj pripada i prvi dio pripovijetke prevedene u ovom diplomskom radu, pronalaze inspiraciju od slavnoga Bohumila Hrabala i njegove slike češke birtije (*hospoda*) koja igra važnu ulogu u češkoj kulturi.

Njegovi su protagonisti osamljeni pojedinci češke stvarnosti s periferije društva, a u svoja djela često uklapa i marginalizirane skupine ljudi. U vješto satkanoj zbirci *Kraj svijeta (Konec světa)* preko takvih likova izražava svoju kritiku, odmiče se od konvencionalnih prikaza češkoga glavnog grada i posvećuje se osobama na rubu društva. Haklov jezični izraz kombinacija je književnoga jezika i općečeškoga supstandarda, a često poseže za pripovjedačem u prvom licu. Takva kombinacija jezičnoga izraza, popraćena osebnim prikazom prikrivene češke stvarnosti, teme kojima se bavi, jedinstven prikaz likova i stvarnih situacija te nepostojanje prijevoda njegovih djela razlozi su odabira ove pripovijetke za prijevod i translatološku analizu. Iako je pripovijetka podijeljena u dva dijela, moguće je svaki od njih prevesti i analizirati kao zasebnu cjelinu te tako dočarati jezične probleme s kojim se susreće svaki prevoditelj.

Emil Hakl je nakon gimnazije diplomirao na konzervatoriju Jaroslava Ježeka u Pragu. Od 1981. godine radi kao skladištar, strojar na benzinskoj pumpi, zvučni tehničar te kao knjižničar u praškoj knjižnici Klementinum. Od 1995. do 2000. radi kao pisac tekstova i grafičar u brojnim marketinškim agencijama. Nadalje, od 2001. godine radi kao urednik književnog časopisa *Tvar*, potom u časopisima *Instinkt* (2003-04), *Glamour* (2004) i *Joy*

(2005), a od 2007. kao glavni urednik mjesečnika *Time in*. Objavljivao je u nizu časopisa poput *Iniciály*, *Tvar*, *Literární noviny* i drugima. Nužno je spomenuti da je i jedan od suosnivača slobodne književne udruge *Moderní Analfabet*, osnovane u drugoj polovici 80-ih godina.

Hakl je autor brojnih djela u koja se ubrajaju zbirke pjesama, zbirke pripovijetki, novele i romani. Javnosti se predstavio dvjema zbirkama pjesama *Rastavljene riječi (Rozpojená slova)* i *Pokusne vibracije s Marsa (Zkušební trylky z Marsu)*, nakon kojih piše uglavnom prozu. Osim spomenute zbirke *Kraj svijeta (Konec světa)*, napisao je i zbirku *O letećim objektima (O létajících objektech)*. U romane se ubrajaju *Intimni ormarić Sabrine Black (Intimní schránka Sabriny Black)*, *Vještíči let (Let čarodějnice)* te *Stvarni događaj (Skuteční událost)*. Njegov roman *O roditeljima i djeci* 2003. je godine dobila nagradu Magnesia litera te je prevedena na nekoliko jezika, a prema njoj je snimljen i istoimeni film.¹

Zbirka *Kraj svijeta* sastavljena je od deset kraćih pripovijetki. Sve njih karakterizira već spomenuto obilježje Haklova jezičnog izraza: spajanje češkoga književnog jezika i općečeškoga supstandarda, a dominantna tema je kritika društva kroz marginalizirane protagoniste. Radnja je smještena u 90-e godine prošloga stoljeća, a Hakl preko osamljenih i osebnih likova autsajdera govori o problemima i apsurdima modernoga češkog društva. Iako se pripovijetke tematski razlikuju, ipak sve prikazuju pojedince u potrazi za smislom postojanja. Riječ je o osobama koje pokušavaju pronaći svoje mjesto na ovom svijetu. Čitatelj se susreće s nesvakodnevnim pričama, nekonvencionalnim likovima i slikovitim opisima situacija na koje prosječni promatrač obično ne obraća pažnju. Sve one ostavljaju isti dojam: svijet je raznolik, a u isto vrijeme pun skrivenih, nevidljivih pojedinaca koji se bore sa životom kako bi pronašli same sebe. Narav pripovijetki tjera čitatelja na razmišljanje, potiče ga da razmisli o osobama koje možda ne primjećuje te da na koncu shvati da je svijet pun apsurdna.

Iz spomenute zbirke pripovijetki, objavljene 2001. godine, odabran je prvi dio pripovijetke *Zlatna vremena (Zlaté časy)*. Protagonist je pripovjedač i izražava se na književnom češkom jeziku, a dijalozi se uvijek vode na općečeškom supstandardu, stoga će kombinacija tih dvaju formi bit će jedno od težišta ove analize. Likovi koji govore

---

¹ <http://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1378&hl=Emil+Hakl+>

općečeškim nalaze se na margini društva, a čine ih uglavnom ovisnici o drogi i alkoholu. Protagonist je također dio takve skupine ljudi, no budući da je u suštini intelektualac, kombinira značajke obje varijanti.

Budući da je spomenuta pripovijetka jezično raznovrsna, cilj ovoga diplomskog rada bit će prikaz njezina prijevoda te translatološka analiza istoga. Rad je u skladu s tim podijeljen na dva glavna dijela. Njegov prvi dio čini prijevod pripovijetke, a drugi translatološka analiza konkretnih primjera koji su se tijekom prevođenja pokazali zahtjevnima. Kao pomoć poslužit će podloga u vidu teorijskih djela koja se bave tehnikama i postupcima tijekom prevođenja. U obzir će se uzeti i kulturna pozadina djela i njezina neraskidiva veza s jezikom, a poseban naglasak stavit će se na kontrast stvoren ispreplitanjem elemenata češkoga književnog jezika i općečeškoga supstandarda.

1. PRIJEVOD

Zlatna vremena

Dok smo se vraćali iz Zbraslave² počelo je kišiti, tako da je dobro došlo što je Smrček na odlasku uzeo onaj stari, crni kišobran s vješalice u birtiji. Iz navike je uzimao neku sitnicu iz svakoga restorana, pa makar to bila tek poluprazna bočica kečapa, zbog toga su ga gotovo svaki put našamarali na licu mjesta. Uspješno ukradene relikvije zatim je odmah podijelio, a kako je rastao broj onih koji su primali darove, tako je rastao i broj kafića na kojima se više nije smio pojavljivati.

No ovaj mu je put pošlo za rukom. Kad smo izašli iz podzemne željeznice, primijetili smo da je lagana kišica prešla u pljusak. Neki pripiti sirotan sada vjerojatno kisne negdje na stanici prigradskog autobusa.

Na stanici Kačerov, odmah iza viadukta koji vodi za Brno, Smrček je odjednom izletio na cestu i počeo munjevito zatvarati i otvarati kišobran prema jurećim automobilima. Zatvarati i otvarati. Auti su trubili, izbjegavali ga, kočili. Mokre Škode upaljenih svjetala zujeći su prolazile kraj njega. Šokirani vozači instiktivno su trubili još dugo nakon što su prošli kraj osobe koja je vikala ne ozlijedivši je. Čekao sam na nogostupu i gledao taj hladni,

---

² Zbraslav je četvrt u Pragu (op. prev)

kišni safari. Svakoga je trenutka iz krivine mogao stići netko tek malo brži od onih koji su ga uspjeli zaobići. Smrček je trčkarao između tona jurcajućeg lima, benzina, fijukajućih guma i izbezumljenih lica. Izmaknuo se u posljednjem trenutku poput toreadora. Izvodio je piruete i druge izraze, skakao je i povikivao. Ambrelu je držao s najvišom elegancijom. I baš ta ambrela je određivala smjer...da je pusti, nagnuo bi se par centimetara previše, pa bi ga zasigurno udario neki retrovizor. Trčao je, izmicao se i skakao. Nisam mogao raditi ništa drugo no čekati.

Na kraju, kad se izludirao, skočivši je netom izbjegao Moskvič³ koji je vozila starija, prestrašena plavuša te se vratio na pločnik. Potom smo skrenuli u ulicu Na Gredicama gdje je bio naš unajmljeni stan. Ja, Smrček, Fáfa i Ela - no ona je samo povremeno bila tamo. Živjeli smo u sobici u prizemlju. Imala je tekuću vodu. Sag, ormar, dvije stolice, kuhinjski ormar, peći na naftu, dva madraca od spužve; bili su nam dovoljni jer se nikad nije dogodilo da smo u jednoj noći svi prespavali ovdje.

Svatko od nas tada je prolazio kroz nešto. Moj je brak definitivno propao i nisam imao gdje živjeti. Fáfa je bio odsjedio godinu dana zbog društvenog parazitizma i polako je dolazio k sebi. Kad se uzme u obzir da je bio sovjetski građanin, mogao je reći da je imao sreće jer su ga ovdje strpali u ćuzu. Kad se malo oporavio pričao mi je kako ga su ga Sovjeti više puta s ispitivanja odveli u svoje veleposlanstvo pa se tamo prema njemu odnosili kao prema svome zarobljeniku i kako se s njima na kraju dogovorio; no nije spominjao pod koju cijenu. Tek mu je jednom, od težine jutarnjeg mamurluka, izletjelo da je njihov glavni uvjet bio da o tome ne govori nikada, nigdje i ni s kim, u protivnom... Iako je Fáfa bio problematičan, toga se pridržavao. Poznao je svoje ljude. Ela je bila normalna, mlada, zdrava djevojka; Jedino što je na njoj bilo posebno bila je nesаница. Obično su joj tri-četiri sata dnevno bila dovoljna. Noćima su se ona i jedan nijemi tip iz Ostrave držali za ruke. Provodila se s njim. Ili je pak bila doma uz upaljeno svjetlo, pijuckala vino i pokušala namamiti nekoga da razgovara s njom do jutra. No nije nam dala da joj pridemo preblizu. A što se tiče Smrčeka, o njemu se obično pričalo da je skroz skrenuo.

---

³ Moskvič je sovjetska marka automobila inspirirana Opelom i Fordom (op. prev)

Skrenuli smo u našu ulicu, zaustavili se kod dvorišnih vrata i izvadili ključeve, ali odmah smo se bez riječi okrenuli i otišli do Perglovih kako bismo provjerili nije li Fáfa slučajno tamo.

S udaljenosti od pedeset metara mogli smo čuti da jest. Birtija u prizemlju obilovala je dimom, zavijanjem i pjesmom. Fáfa je svirao gitaru, urlao je neku izlisanu pjesmu, a svi su stalni gosti urlali zajedno s njim. Prema tempu i opuštenoj atmosferi dalo se zaključiti da je tamo već dugo. To je značilo i da tamo mora biti Crna Maruna, Fáfina vjerna obožavateljica, Fáfina sjena, Fáfina nevjesta, mjesna drezina. Kad smo ušli, razgledao sam prostoriju što sam pomnije mogao; no Maruna me odmah opazila. I eto je već kod nas. I odmah je htjela plesati. Tamo se nije moglo baš najbolje plesati, samo što je Maruna baš htjela. Pa s kim? S kim kad njezin ljubljani udara po gitari? Možda s ovim mršavim, dođi 'vamo, ne boj se baletanke... A ti, sviraj!

Fáfa je, iako je smršavio, i dalje bio stokilaš, a njegove plave, suzne oči gledale su u beskonačnost i pjevao je pjesme koje je naučio tijekom tamo u godinu dana. Obično su mu bile dovoljne za jednu večer pa ih nije morao ponavljati. Kad se napio, imao je naviku zabavljati cijelu birtiju. Tada je bio neumoran. Samo zato smo ovdje i bili dobrodošli.

Na brzinu sam još uspio popiti nečiju žesticu i već sam stavio ruku na Maruninu izbočenu lopaticu. Gledao sam u pod da ne izgubim približnu orijentaciju u prostoru. Njihao sam se s njom i kao s ogromne visine, kao s mjesečeve letjelice gledao linoleum pun kratera. Nisam mogao ne misliti na to kako se Maruna na kraju svakoga plesa mora pred svima poljubiti s partnerom. Nije to smjela biti bilo kakva pusa: tražio se poljubac sukladno sa svim pravilima. Imala je nekakvu pompoznu španjolsku otmjenost u genima. Svi su to znali, pa tako i ja. A znao sam i da ima sve skupa deset zuba. Da za žesticu pokazuje kako se klimaju. Premda nije bila tako stara, bila je drolja, odrasla u krčmama. Živjela je od tlačnice i salame. Luk je s kobasicama najradije jela u komadu kao jabuku. Četiri bi puta zagrizla i to bi bilo to. Pila je ono što su joj drugi naručivali. Vucarala se s najgorima. Lagala je čim bi zinula. Krala je. Svi su je voljeli.

Njihao sam se s njom i gledao kako su recidivisti živnuli. Kako čekaju ishod. Jao tebi ako ne bude francuski poljubac... Ako ti smrdi, huljo, samo reci! Opazio sam Smrečka kako stavlja prljavu paprenku u džep, kako pri tome pozorno prati što ću napraviti i kako se njegova nemirna duša raduje.

Fáfa je nakon toga glasno odsvirao posljednji akord i izlio u sebe pola litre piva. Crna Maruna gledala me izbliza i čekala.

Uradio sam ono što sam morao. Intenzivno sam mislio na to kako Ikarija XB-1 leti beskonačno udaljenim, ledenim svemirom, svim sam snagama mislio na to kako ništa nije istina, da je sve samo obični stiropor, drvene letve, staniol, odavno mrtvi glumci, najlonski konci i vješto osvjetljen crni papir. Mislio sam na budističke redovnike koji dobrovoljno meditiraju na leševima u raspadu. Maruna mi je svojim tvrdim, životinjskim jezikom opipavala unutrašnjost usta i stvarala podtlak, kao da me usisati u sebe, u tu strašnu, širom otvorenu šupljinu. Osjetio sam kako mi tom svinjskom jezičinom mahnito struže nepce i plombe, kako mi grize jezik i kako mi u tom trenutku postaje svejedno. Kako dolazim na drugu stranu, u svjetlo, mir i spokoj. Kako sam te večeri bio obdaren svetom ravnodušnošću, ta ne može mi se dogoditi ništa gore.

Zabava je tek počinjala. Fáfa je upravo iz sveg glasa pjevao svoju najdražu pjesmu: „...svi idu putem Meksika, buenos diaz, idem i ja...“ Činilo se da će večer biti duga. A bit će i mnogo duža zato što je bilo poprilično jasno da će Maruna, ako nitko drugi, danas zasigurno „stanovati“ s nama.

Ujutro sam čuo tiho zveckanje. Otvorio sam oči i još u polusnu je vidio kako nam kopa po lončiću sa sitnišem, kako po njemu čeprka suhonjavim prstom. Strpala je u džep šaku kovanica, potom je pogledala u sudoper, pritisnula nosnicu i frknula nam šmrkalj među prljave tanjure, povirila je i u kredenac, zgrabila konzervu kineske svinjetine u vlastitom soku, a zatim je nečujno zatvorila vrata za sobom i zbrisala. Čuo sam je kako cupka niza stube.

Ustao sam i otišao se pomokriti. Nisam mogao ne primijetiti razbijene čaše i kisele krastavce izgažene na tepihu. Nisam mogao ne osjetiti rum uliven u peći. Nisam mogao ne vidjeti Fáfino lice, stisnuto uz prašnjavu brončanu bistu postavljenu na pod uza zid. Bista je bila prišarafljena za teško mramorno postolje i predstavljala je mršava, oronula mladića, potonula u sebe i isturenih prednjih zuba, moga oca; njegov otac, vlasnik tvornice, dao ju je nekad davno izraditi kod jednoga slavnog hrvatskog kipara kako bi njegov sin imao uspomenu na djetinjstvo. Sad se na tu kapitalističku relikviju lijepilo Fáfino porumenjelo, izobličeno lice. Riđa, mladenačka kosa prianjala je na njegovu oznojenu lubanju. Nit sline kapala je na mramor i tepih ju je upijao. Bista me gledala praznim očima.

Usred prostorije disala je divovska, čudovišna larva: Smrček je spavao u svojoj čahuri. U najlonskoj vreći. U neprozračnom, zaparenom, bučnom bivaku. Radio je to radi topline, ali pretežno radi dovoljno dobre izolacije od okolnog svijeta. Po naborima najlona slobodno su putovale kapljice kondenzirane pare, spajale su se i upijale u njegovu košulju od flanela, pomno zakopčanu sve do vrata. Tako se ušuškavao svaku noć, bilo vani pjevale sjenice ili peći na naftu radile punom parom. Ujutro je pak navlaženi noćni leptir vrludao po sobi, izdisao je mamuran zadah smrti, tako da se prostorija, bilo vani pjevale sjenice ili peći na naftu radile punom parom, odmah ujutro morala dobro provjetriti.

Spavao je neljudskim snom, poput kukca, i bio je sretan zato što ja nisam... da, uvijek su me okruživali luđaci; privlačio sam ih, a žudio sam za pametnim, inteligentnim, načitanim ljudima s kojima se satima i satima moglo raspravljati o ozbiljnim, po mogućnosti filozofskim temama. Tek puno poslije shvatio sam da imam dioptriju: pametnih je bilo svugdje i uvijek više nego dosta, ali bili su od rijetkoga materijala. Od rijetkog, sivog, gotovo nevidljivog materijala koji se raspadao pod prstima. U njihovoj je prisutnosti bilo dovoljno reći nešto neprikladno, dovoljna je bila samo nespretna formulacija i cijelim su se bićem oprastali i uvrijeđeni vraćali u svoj dom. Žudio sam za pametnim, inteligentnim ljudima, ali kad sam ih sreo, bili su mi dosadni i srali su u tolikoj mjeri da sam instinktivno nekamo odlutao prije nego sam ih uopće uspio doživjeti. A polako sam počeo i primjećivati da su oni zadnji koji bi si život znali organizirati, a da ima barem malo smisla. Inteligentne žudnje, inteligentne ambicije, inteligentne namjere, inteligentne zafrkancije, inteligentni strahovi... Njima je prostrt grob našega vremena.

Smrček je otvorio jedno oko. Gledao me kao da sam suhi fikus. Očito se pokušavao sjetiti tko sam. Zatim mu se na mrežnici oka moglo vidjeti saznanje da se vratio u stvarnost, u ulicu Na Gređicama. Znao se buditi... kao kad nuklearna elektrana pomalo, polagano kreće s radom. Postupno. Odjednom je skočio, stresao sa sebe najlon i u zgužvanoj košulji istrčao u hodnik. Čuo sam kako bljuje i kako bljuvotina pljuska ravno u kutije s knjigama koje su tamo bile provizorno složene sve dok u dogledno vrijeme ne uspijem postaviti nekoliko polica. Izletio sam van da ga uputim drugamo. Prekasno. Sve su kutije bile pune. Cijeli moj imetak. Rekoh: „Stoko jedna! To ćeš počistiti!“

Pogledao me kao da provjerava mislim li ozbiljno. Iz sudopera sam iskopao nož. Strašno se bojavao noževa. Bilo je dovoljno izgovoriti tu riječ. „Nož...“ Bilo bi još bolje da sam uzeo džepni nož i rekao: „Zaklat ću te i bit će mir!“

To mu se sviđalo zato što se toga uistinu bojao. Bila je to neka vrsta igre. Prijateljska. Ali nitko nikada nije mogao znati kako će završiti; morala je u određenoj mjeri biti ozbiljna, u protivnom bi me ismijao i otišao opet leći. Grizla bi ga savjest. Ali ja bih sve počistio.

Koračao sam hodnikom i malo pomalo ga tjerao u kut. Smrček se tresao kao bojažljivo dijete: „Ne... molim te, ostavi to.... Bit ću dobar...”

„Nećeš... znam te! Zaklat ću te i točka!”

„Isuse, šta to govoriš! Šta to govoriš... ne budali!”

„Zaklat ću te, boga mi...! I bit će mir!”

„Ne... nemoj, molim te! Ne budali!”

Savrtljivim, besprijekorno naoštrenim nožem treo sam mu ispod vrata. Osjetio sam kako mi taj obični hrđavi kuhinjski sluga gotovo vodi ruku svojom drvenom drškom...

„Vidi! Kam si to izbacio!”

„Šta sam... Kam sam izbacio...”

„Na šta si se izbljuvao!”

„Knjigeeee... Ja...”

„Dođi vamo!”

„Molim te, nemoj! Počistit ćuuuu!”

„Ali smjesta!”

„Smjesta ću počistiiiiit!”

Kakva si ti svinja, govorio sam si. Knjige su ti važnije od čovjeka, govorio sam si. Od prijatelja. Samo što se ne radi o knjigama, tješio sam se, radi se o životnom prostoru...

Sa Smrčekom se stalno moralo ratovati, bez krvoprolića, ali utoliko ozbiljnije, i naravno da ja nisam bio jedini koji je to prakticirao s vremena na vrijeme... Čim bi počeo, moglo bi se reći, „provocirati”, razni su ga ljudi uštkavali na različite načine: bilo ga je dobro nakratko gušiti jastukom jer bi ga manjak kisika zasigurno na neko vrijeme lišio viška energije; još ga je bolje bilo držati najmanje pola minute za noge dok visi s prozora, u slučaju da se našao na

višem katu. To mu se prvi put dogodilo u jednoj zgradi u Zbraslavi, a kad se pročulo postalo je primjer za mnoge koji s njim nisu mogli izaći na kraj. Tako je nekoliko puta bio nogama vezan i za granu neke voćke. Jednom su ga prilikom tog čina ostavili sama u dvorištu i u miru otišli kupiti piće u trgovinu. Kad su se vratili, vidjeli su da se ga je u međuvremenu opazila susjedova kuja, snažna ženka boksera, koja mu je čitavih deset minuta oduševljeno lizala lice. No Smrčeka je inače najbolje bilo fiksirati na neko mjesto na što dulje vrijeme: bezbroj je puta bio privezan za stolicu, za ogradu, za pseću kućicu, gdje je zatim cvilio, molio, emocionalno ucjenjivao i na sve moguće načine tražio pažnju dok se društvo nastavljalo zabavljati. Jedan ga je neurolog, inače poprilično nobl, u trenutku očajničke zlobe naganjao željeznim dvorišnim vratima. Nakon toga Smrček se neko vrijeme pazio; bojao se svega što je moglo dovesti do trovanja krvi. Drukčije se se njime jednostavno nije moglo. S vremenom ga je, istina, reputacija mučenika ostavljala, a sve se pretvorilo u jeftinu zabavu; no to se dogodilo mnogo kasnije. Počeci njegova mučeništva bili su čisto praktični...

Slušao sam kako uzdiše na hodniku i kako voda pljuska u umivaoniku od lijevanog željeza. Zatim je kuhinjskom krpom brisao moje knjige. Omoti su bili vlažni i svijali su se. U rubove su se uvukli kiseli komadići koje otuda nitko nikada neće uspjeti izvaditi. Rubovi su bili natopljeni želučanim sokovima.

Budni Fáfa ležao je i praznim očima gledao u strop. Potom je polako sjeo, ukočenim prstima protrljao si je podbuhlo lice i polako rekao: „Bokte... Gdje je?“

„Ko?“

„Kako ko...“

„Otišla. Uzela nam je svinjetinu.“

„Jesi vidio šta je izvodila...?“

„Kad?“

„Pa sinoć kad smo došli.“

„Ne znam, šta?“

„Ak to nisi vidio, Jenik, baš mi je drago“, reče Fáfa polako. Oprezno je ustao, natočio si vodu u porculansku šalicu, ispio je i sve ponovio četiri puta. Nakon toga otišao je na ručak kod neke ženske koja mu je povremeno kuhala.

Smrček je par minuta držao ruke daleko od tijela da bih mogao vidjeti kako sam ga povrijedio, no uskoro se i on pokupio i otišao. Radio je u podrumu sveučilišne knjižnice i nije si mogao dopustiti još jedan izostanak.

Ja toga dana, srećom, nisam morao ići nikamo. Skuhao sam si kavu i uvukao se natrag pod deku. Vani je bio tih, sivo-srebrni dan. Po praznom su se nebu cijelo vrijeme u istom smjeru vukli čudnovati, crveno-ljubičasti crvi. U kutu prozora njihala se grana jablana, njihala se i njihala. Počela me boljeti glava.

Iza zida, u susjednoj sobi, bolno je plakala Mirka koja je tamo živjela kao podstanarka. Ponekad je plačući provela cijele dane. I cijele noći. „Upala je u gabulu,“ kako je govorila. Znao sam u kakvu, ali se nisam htio miješati; bilo mi je dovoljno sresti njezine poznanike na hodniku, te dezintegrirane, osipom obasute frajere koji nisu mogli pronaći izlaz iz zgrade. Pokušali su otvoriti moja vrata. Kleli su se da su zalutali. Postoji samo jedan hodnik, dvojna vrata i jedno stubište. „E čoeče, daj reci... kudseidevan...,“ pitali bi. „Stubama,“ govorio sam. „a neampojma kojim,“ odgovarali bi, „...ej a... ček... da, ej..., neaš možda koju... nešt... nešto ko... medu, ma ne... e, daj reci... kudseidevan...?“

Mirka je promuklo jecala i plakala. Dugo se jadala nevidljivim silama. Žalila se nekakvim duhovima. Na kraju sam izašao na hodnik i pokucao joj na vrata. Ništa. Otvorio sam. Sjedila je na kauču i cijela se tresla. Dobro se nafiksala. Posvuda su bili razbacani komadi vate, krpe, bočice, krvavi flasteri i papirići. Glavu je držala u dlanovima, a suze su kapale na parket.

Pristavio sam kuhati vodu za čaj pa sam sjeo i počeo joj čitati iz knjige koju sam uzeo s poda: „*Htjede nastaviti, ali mu se jezik zaveza kad spazi kako one dvije djevojke nježno grle majmune i liju suze nad njihovim tijelima, potresajući svud naokolo zrak najbolnijim kricima...*“

Mirka je prestala cmizdriti pa se začudila: „Šta ti trkeljaš?“

„Čitam ti...“

„A zašto?“

„Čitam ti, zato slušaj i šuti: ...reče on napokon Cacambu koji mu odgovori: E, sad ste napravili remek-djelo, gospodaru: ubili ste i ljubavnike ovih dviju gospođica!... Njihove ljubavnike? Je li to moguće? Vi se šalite sa mnom, Cacambo. Kako da vam vjerujem?“

„Kakva mi to sranja čitaš!?“

Čitao sam Voltaireova Candida; tko zna odakle on tamo. Mirka je počela slušati jednim uhom. Pritom je uporno šaptala: „Zašto me ne ostaviš na miru? Šta me tu zajebavaš... idite svi dovraga... boli me briga za vas...“

„Gospodaru dragi, odvrati Cacambo, vi se uvijek svemu čudite. Zašto mislite da je neobično što u ponekim zemljama majmuni zadobivaju naklonost žena? Oni su četvrtinom ljudi, kao što sam ja Španjolac...“

„Idi dovraga. Govno ti znaš kak je to“, šaptala je i pucala prstima.

„Ah, tako je, nastavi Candide, sjećam se da sam slušao od doktora Panglossa da su se odavno nekada takvi slučajevi događali i da su iz te mješavine nastali egipani, fauni i satiri, i da je to vidjelo više velikih ličnosti...“⁴

„Nemoj me zajebavat, kažem ti...“

Vjerojatno je bila u pravu. Nikada nisam razumio stvarne poteze svoje duše tako da sam to nadoknađivao vanjskim aktivnostima. Trošio sam energiju na emocije većinom onda kada me nitko ne bi zarezao ni za suhu šljivu. Sâm to nisam shvaćao. Rekao sam: „Pa kad vidim što se događa s tobom bokte...“

„Vidjet ne znači znat...!“

„Daj onda i meni malo...“

„Kako daj!“

„Da i ja probam.“

„Ma zajebi to!“

„Pokušat ću...“

---

⁴ Svi citati iz Voltaireova Candidea preuzeti su sa sljedeće internetske stranice: <https://www.scribd.com/doc/33273776/Volter-Candid>. Original: Voltaire: *Candide*. Prema prijevodu Dušanke Amanović (1947.). Priredila i prilagodila dr. sc. Natalija Topić Popović. Slovo, Zagreb 2005.

„Ma zajebi to, kažem ti.“

„Zašto?“

„Govno ti znaš kak je to!“

Zatvorio sam knjigu, spustio je na pod i ustao. Mirka se opet rasplakala: „U kurac, pa kam ćeš ti sad! Pa čaj je gotov... pa... aj dođi kad već želiš...“

Zavrnuo sam rukav onako kako sam vidio da to rade narkici u detektivskim filmovima koji se odigravaju na kiši, u žalosnim zapadnoberlinskim naseljima, u popločanim prostorima podzemnih željeznica i na auto otpadima. Bilo mi ne uzbudljivo. Mirka je radila isto što i oni. Sipala je tvar na žlicu, a ja sam držao upaljač. Pojavili su se mjehurići. A onda je igla ušla u žilu. Išlo je iznenađujuće lagano. Sobicu je odjednom ispunilo svjetlo. Rekoh: „Aha...“

Mirka je kimnula: „Da, da...“

Potom je svjetlo ispunilo i moj mozak. Rasplamsao se kao velegrad noću. Na obzoru se podizalo lagano, sitno crvenilo. Prijatelj Krakatit⁵ nasmiješio mi se štučjim zubima. Rekoh: „Aha!“

Mirka je uzdahnula: „Da, da...“

Neko sam vrijeme detaljno razgledavao njezinu sobu. Pogledao sam kroz prozor. Nebo je sad bilo duboko i bolno plavo. Činilo se da i to ima svoje dublje značenje, ali bilo je teško reći koje. Morao sam to promotriti izbliza. Izašao sam kroz vrata i nekoliko puta obišao blok. Pozorno sam čitao nazive ulica na blještavo ceduljama: Na Dijelovima, Na Lijehama, Na Ulegnuću, Na Brazdi. Trudio sam se urezati ih u pamćenje zato što se s tako krasnim, slikovitim riječima do sad nisam susreo.

Na klupici na autobusnoj stanici sjedila je neka baka. Sjeo sam kraj nje i ukratko joj prepričao cijeli svoj život. Pažljivo je slušala, kimala glavom i ponavljala: „A tako si mlad...“ Potom poče ona, o sinu, dvjema kćerima, ima i sestru iz mjesta Trhové Sviny, i brata, tu iz četvrti Michle, o prvom mužu koji je umro je od raka, i drugom koji je umro od nečega s čim ni primarijus nije znao što da radi. Pritom me kandžama čvrsto držala za košulju da joj ne uteknem dok ne završi. No ja sam bio u transu; nikada nisam čuo tako zanimljivu priču. Riječi

---

⁵ Krakatit je djelo češkoga Autora Karla Čapeka. Sam naziv Krakatit u djelu označuje snažan eksploziv koji je svoje ime dobio od vulkana Krakatoe.

su se mekano kotrljale po ulici kao ogromne kugle od vate. Vidio sam ih, osjetio sam ih, prožimale su mi cijelo tijelo. Neke su se nadimale i napuhivale sve dok nisu progutale sve ostalo. Druge su bile tako sitne, tako izgubljene u ogromnom prostoru sadašnjosti, da sam imao osjećaj kako se trudim spaziti jedva vidljivu zvijezdu.

Kraj nas je prošla žena s jazavčarem. Pas se više puta iznenađeno okrenuo za mnom.

Nakon toga vratio sam se kući. Na hodniku sam čuo kako Mirka opet buči, pa sam odmah skrenuo u našu sobu. Bila je pospremljena. Prozori širom otvoreni. Na prozoru je sjedila Ela. Jednu je nogu stavila van, na travu, a drugu na parapet; parapet je bio na istoj razini kao i travnjak u dvorištu. Ta naša unajmljena soba bila je više nalik podrumu nego stanu. Smrdjelo je na plijesan. Na žbuci su se stvarali mjehurići od vlage. Pod sagom su bile truleće, uvijek mokre daske u raspadu.

Ela je sjedila na parapetu u suknjici i majici na plavo-bijele pruge i sunčala se. Imala je dvadeset i kusur godina. Nije bila posebno pametna, ali imala je instinkt. Nikada nisam ništa pokušavao s njom. Samo sam ju jednom pred jutro tajno promatrao dok se presvlačila, no to je bilo sve. Dobro je izgledala u tome. Vjerojatno i predobro. Imala je tijelo na koje nisam mogao ne biti slab. Bila je to vrsta stasa koja djevojkama već u osnovnoj školi otvara sva vrata. No uključuje i mržnju razrednica. I otvoreni, praktični interes starih, oženjenih muškaraca. I zviždanje s prozora vojarni, trubljenje auta, komentare nemoćnih djedica. Ali i jednoga tipa iz Ostrave...

Uzeo sam sa stola škare za nokte, približio joj se i počeo joj rezati dlačice na meni bližoj nozi. Pogledala me, ali nije rekla ni riječ. Samo me promatrala sa sve većim čuđenjem. Ponašao sam se kao da je nema. Zanimala me samo njezina noga. Počeo sam odozdo. Nokte je premazala crvenim lakom. Glatki prsti. No na gornjem dijelu stopala bilo je par debelih, crnih dlačica koje je valjalo pažljivo odrezati. Jednu za drugom. Taj se posao nedvojbeno nije mogao nikako ubrzati. Bio je to detaljan, filigranski rad. Dlačice su, jedna za drugom, odskakivale od metalne oštrice. Metodično sam napredovao kroz mekani, topli predio. Poput ronioca u odijelu za ronjenje u dubinama svijetlećim sam čeljustima brijao golo, lepršavo pruće koje mi se našlo na putu. Najviše posla bilo je na listu. Preda mnom se pružala gigantska ravnica, puna stotina i tisuća jednostavnih debelih životinja koje su nestrpljivo čekale da konačno dođem do njih i da skratim njihovo dosadno životarenje.

A onda su joj se, iz nekog razloga, iznenada naježile sve dlačice i ostale takve. To mi je uvelike olakšalo posao. Kada sam prilazio donjoj strani lista sama se okrenula. Taj je okret bio poseban. Izgledala je začuđeno i gledala me raširenim, guščijim očima punim nepovjerenja. Nije znala što da na to kaže. No ni ja ne bih znao što reći...

Tada je iz ormara izašao pauk, poprilično velik za srednjoeuropske pojmove, i počeo se pejati po zidu. Pod stropom je ispleo polijepu paučinu. Za nju sam znao, ali njega sam vidio prvi put. Mora da je išao provjeriti je li se nešto uhvatilo u nju. Jedan je pogled bio dovoljan kako bih shvatio da je njegov put uzaludan. Prašnjavi starkelja dovukao se do paučine, zadrndao par puta po napetim vlaknima pa uhvatio jedno i nezadovoljno ga sijekao nogama. Ela je pratila moj pogled i vidjela ga; inače nije voljela pauke, ali ovaj put nije rekla ni riječi.

Vani su kokodakale kokoši. Kćerka predstavnice stanara, zla, trudna gadura u ofucanoj trenirci, vješala je rublje u dvorištu i pušila, a lagani pepeo lijepio se na mokre plahte. Između oronulih vila lepršala je buka cijevi skela. Lišće se nečujno oslobađalo od grana i spuštalo na travnjak. Bio je početak rujna. Bablje ljeto. Godina 1984.

Rezao sam i rezao. Jednu sam nogu već završio. Rekoh: „A sad drugu.“

Konačno je progovorila: „Ne drugu.“

„Zašto ne?“

„Zato što je jedna dovoljna...“

Morao sam završiti usred nedovršena posla. Malo me to pogodilo. Pokupio sam se i otišao u šetnju. Ptice su cvrkutale na ulici. Zvučalo je kao da nekoliko stotina derana svira okarinu.

Vratio sam se pred jutro, a Ela je još uvijek imala upaljeno svjetlo i čitala je pripovjetke o kineskom sudcu Dee. Šutke mi je napravila mjesta kraj sebe. Oprezno sam ju upitao: „Znači li to da trebam leći kraj tebe...?“

Ela se nasmiješi: „Dođi, budalice...“

Bio je to prvi i zadnji put da me netko tako nazvao.

1.1. Pripovíjetka *Zlaté časy* (original)

ZLATÉ ČASY

Cestou ze Zbraslavi se dalo do deště, takže se nakonec hodilo, že Smrček při odchodu sebral z hospodského věšáku starý černý deštník. Byl to jeho zvyk, vzít v každé restauraci nějakou maličkost, i kdyby jenom poloprázdnou lahvičku s kečupem, a málokdy se stalo, že by za to nebyl hned na místě zfackován. Potom ty relikvie, které se mu podařilo vynést, zase neprodleně rozdával. A jak přibývalo obdarovaných, tak zároveň přibývalo i podniků, kde se už nesměl ani ukázat.

Tentokrát mu to ale prošlo. Když jsme vystoupili z metra, zjistili jsme, že se drobné poprchávání změnilo v liják. Nějaký přio opilý chudák teď nejspíš mokl někde na stanici příměstského autobusu.

Na Kačerově, hned za viaduktem, po kterém vede výpadovka na Brno, Smrček zničehonic vběhl s deštníkem do vozovky a začal ho bleskově zavírat a otvírat přímo proti rozjetým autům. Zavírat a otvírat. Autáky troubily, uhýbaly, brzdily. Mokré škodovky s rozsvícenými světly svištěly kolem něj. Šokovaní řidiči instinktivně mačkali klakson ještě dlouho potom, co už povykující postavu bez úhony minuli.

Čekal jsem na chodníku a sledoval to studené, deštivé safari. Každou chvíli mohl vypadnout ze zatáčky někdo jen o trochu víc rozjetý než ti, co stačili uhnout. Smrček pobíhal mezi tunami pohybujícího se plechu, benzínu, svištící gummy a vyděšeného masa. Uhýbal na poslední chvíli, jako toreador. Dělal piruety a sach-

selpauzeny, vyskakoval a něco volal. Paraple držel s vrcholnou elegancí. A to paraple rozhodovalo... kdyby ho pustil, předklonil by se o pár centimetrů navíc, a nějaké to zpětné zrcátko by se už našlo. Běhal, kličkoval a skákal. Nemohl jsem dělat nic jiného než čekat.

Nakonec se vydováděl a uskočil těsně před moskvičem, řízeným starší vytřeštěnou blondýnou, zpátky na chodník. Pak jsme zahrnuli do ulice Na Záhonech, kde jsme měli podnájem. Já, Smrček, Fáfa a Ela – ta jenom občas. Obývali jsme přízemní pokojík. Podnájem s tekoucí vodou. Koberec, skříň, dvě židle, kredenc, naftáky, pár molitanů; stačilo to, protože se nikdy nestalo, že by na noc dorazili všichni.

Každý z nás měl tenkrát něco... Mně se definitivně zkazilo manželství a neměl jsem kde bydlet. Fáfa si právě odkroutil rok za příživu a teď se dostával zase pomalu do života, a to mohl, jakožto sovětský občan, mluvit o štěstí, že ho zašili tady. Když mu trochu otrulo, vyprávěl, jak si ho už z pražské vyšetřovačky několikrát odvezli na jejich ambasádu a jak se tam k němu v podstatě chovali jako ke svému muklovi a jak to s nima nakonec skoulel; ale za jakou cenu, o tom nikdy nemluvil. Jen jednou mu pod tíhou ranní opice ujelo, že to byla jejich hlavní podmínka; že o tom nikdy, nikde a s nikým nebude mluvit, jinak... A jakkoliv byl Fáfa rozvratník, tohohle se držel. Znal svoje lidi. Ela, to byla normální mladá zdravá holka; jediné, co na ní bylo zvláštní, byla nespavost; běžně jí stačily tři čtyři hodinky denně. Celé noci se vodila za ruku s jedním nemluvným Ostravákem. Randila. Nebo byla doma, svítila, usrkávala víno a snažila se to navléct tak, aby si s ní do rána někdo povídal. Jinak si nás ale držela od těla. A co se Smrčka týká, o tom se běžně soudilo, že mu doopravdy hrabe.

Zahrnuli jsme do naší ulice, zastavili u branky a vytáhli klíče, ale pak jsme se beze slova otočili a šli jsme se ještě podívat k Perglům, jestli tam náhodou nesedí Fáfa.

Už z padesáti metrů jsme slyšeli, že sedí. Přízemní pajzl se nadýmá kouřem, halekáním a zpěvem. Fáfa hrál na kytaru, řval nějakou odrhovačku a všichni štamgasti s ním. Podle tem-

pa a jistého stupně uvolněnosti bylo zřejmé, že je tam už dlouho. To znamenalo, že tam někde bude i Černá Maruna, Fáfova věrná obdivovatelka, Fáfův stín, Fáfova nevěsta, místní drezína. Když jsme vstoupili, rozhlédl jsem se co nejopatrněji; Maruna mě však ihned zachytila. A už byla u nás. A hned chtěla tancovat. Tancovat se tam dost dobře nedalo, jenomže Maruna chtěla. Tak s kým? S kým, když její miláček ždímá dřevo? Tak třeba s tím hubeným, pocem, neboj se baletky... A ty zahraj!

Pohublý, ale pořád ještě stokilový Fáfa měl usazené modré oči zaostřené na nekonečno a hrál písně, které se tam za ten rok naučil. Vystačily mu obyčejně na celý večer a nemusel se vůbec opakovat. Když se napil, měl tendenci bavit celou hospodu. V takových případech byl k neutahání. Jedině proto nás tady taky brali.

Rychle jsem ještě stačil někomu vypít panáka a už jsem držel Marunu za vysedlou lopatku a sledoval podlahu, abych neztratil přibližnou orientaci v prostoru. Kýval jsem s ní a jako z obrovské výšky, jak z měsíčního modulu jsem pozoroval lino, plné kráterů. Nemohl jsem nemyslet na to, že na závěr každého kousku se potřebuje Maruna s tanečníkem veřejně políbit. A nesměla to být ledajaká pusa: žádal se polibek podle všech pravidel. Měla tuto okázalou španělskou dvornost v genech. Všichni to věděli a já to taky věděl. A taky jsem věděl, že má dohromady deset zubů. Že za panáka předvádí, jak se jí viklají. Nebyla zase tak stará. Ale byla to flundra, co vyrostla po hospodách. Živila se tlačenkou a salámem. Cibuli k buřtům nejraději přikusovala vcelku, jako by to bylo jabko: čtyřikrát hryzla a bylo to. Pila, co jí kdo poručil. Tahala se s těmi nejhoršími. Lhala jako když tiskne. Kradla. Všichni ji měli rádi.

Kýval jsem s ní a viděl, jak recidivisti ožívají. Jak čekají, co bude. Běda, jak jí nedáš francouze... Jestli ti smrdí, hajzle, stačí říct...! Zahlédl jsem Smrčka, jak strká do kapsy umolousanou pepřenku a přitom pozorně sleduje, co udělám, a jak se jeho neklidná duše raduje.

Potom Fáfa dotřásknul poslední akord a převrhl do sebe půllitr. Černá Maruna mi zblízka šilhala do očí a čekala.

Udělal jsem, co jsem udělat musel. Usilovně jsem přitom

myslel na to, jak Ikarie XB-1 letí nekonečně vzdáleným, mrazivým vesmírem, snažně jsem myslel na to, že nic není pravda, všechno je jenom polystyrén, dřevěné špalíky, staniol, dávno mrtví herci, silonové nitě a šikovně nasvícený černý papír. Myslel jsem na buddhistické mnichy, medituující dobrovolně na rozkládajících se mrtvolách. Maruna mi ohmatávala tvrdým zvířecím jazykem vnitřek úst a vyvíjela podtlak, jako by mě chtěla vtáhnout k sobě, do té strašné, dokořán otevřené dutiny. Cítil jsem, jak mi tím prasecím lízákem nepřičetně drhne patro a plomby, jak mě kouše do jazyka, a jak mi od toho okamžiku začíná být všechno jedno. Jak se dostávám na druhou stranu, do světla, klidu a míru. Jak je mi pro ten večer propůjčena k užívání svatá lhostejnost, protože nic horšího mě už nemůže potkat.

Zábava se teprve rozjížděla. Fáfa právě zpíval s plným nasazením svoji nejmilejší píseň: „...všichni jsou už v Mexiku, buenos días, já taky jdu...“ Vypadalo to na dlouhý večer. O to delší, že už bylo poměrně jasné, že i kdyby nikdo jiný, tak určitě Maruna k nám dneska půjde „bydlet“.

Ráno jsem zaslechl tichouнке cinknutí. Otevřel jsem oči a napůl ještě ve snu jsem ji uviděl, jak nám prohrabává hrnek s drobnými. Jak se v něm štárá vyzáblým prstem. Hrst mincí shrábla do kapsy, potom nahlédla do dřezu, přimáčkla si nosní dírku, frkla nám hejla mezi špinavé talíře, zkusila kredenc, chňapla konzervu čínského vepřového ve vlastní štávě, pak za sebou neslyšně zavřela a byla pryč. Slyšel jsem, jak cupitá po schodech.

Vstal jsem a šel se vymočít. Nešlo úplně přehlédnout rozbité sklenice a okurky v láku rozšlapané po koberci. Necítit rum, vylitý do naftáků, Nevidět Fáfovu tvář, přitlačenou k zaprášené bronzové bustě, postavené na zemi u zdi. Busta byla přišroubovaná k těžkému mramorovému podstavci a znázorňovala hubeného, do sebe propadlého mládence s nápadným předkusem, mého otce; kdysi ji nechal u jednoho slavného chorvatského sochaře zhotovit jeho otec, majitel továrny, aby měl syn památku na dětství. Teď se k té kapitalistické relikvii lepila Fáfova zarudlá, zdeformovaná tvář. Ryšavé mužické vlás-

ky mu lnuly k zpocené lebce. Provázek slin kanul po mramoru a vsakoval do koberce. Busta na mě hleděla prázdnýma očima.

Uprostřed místnosti oddychovala obrovská, nestvůrná larva: Smrček spal ve svém kokonu. V igelitovém pytli. V neprodyšném, zapařeném, chrastivém bivaku. Dělal to kvůli teplu, ale hlavně kvůli dostatečné izolaci od okolního světa. Po záhybech igelitu zvolna putovaly kapky sražené páry, spojovaly se a vpíjely do jeho flanelové košile, zapnuté pečlivě až ke krku. Takto se zaopatřoval každou noc, ať venku zpívaly sýkorky nebo ať jely naftáky naplno; ráno se pak motal po pokoji zmáčený lyšaj, vydechující mátožný puch smrti, takže ať zpívaly sýkorky nebo hučely naftáky, muselo se hned po ránu pořádně větrat.

Spal nelidským, hmyzím spánkem a byl spokojen, protože já jsem byl znepokojen... ano, magorů jsem kolem sebe měl vždycky dost; přitahoval jsem je, zatímco jsem toužil po rozumných, inteligentních, sečtělých lidech, se kterými by bylo možno hodiny a hodiny rozebírat vážná, pokud možno filozofická témata. Teprve mnohem později jsem přišel na to, že mám defektní optiku: těch rozumných bylo kolem v každé chvíli víc než dost, ale byli z moc řídkého materiálu. Z řídkého, šedého, téměř neviditelného materiálu, který se rozpadal pod rukama. Stačilo před nimi vyslovit něco, co zrovna nebylo vhod, stačila neopatrná formulace, a začalo se to v nich všechno ve zmatku loučit a uraženě zalézat zpátky do domečku. Toužil jsem po rozumných, inteligentních lidech, ale když jsem je potkal, nudili mě a srali tak a natolik, že jsem se pokaždé instinktivně odpoutal dřív, než jsem si jich vůbec stačil všimnout. A pomalounku jsem začínal tušit, že tihle jsou ti poslední, kteří by věděli, jak si zařídit život, aby měl aspoň trochu smysl. Inteligentní touhy, inteligentní ambice, inteligentní předsevzetí, inteligentní legrácky, inteligentní obavy... Těmi je vystlán hrob naší doby.

Smrček otevřel jedno oko. Díval se na mě, jako bych byl suchý fikus. Zjevně vzpomínal, kdo jsem. Pak se mu na sítnici objevilo poznání, že je zpátky ve skutečnosti, v ulici Na Záhonech.

Míval taková probuzení... jako když se pomaloučku, polehoučku nahazuje atomová elektrárna. Postupně. Najednou vyskočil, setřepal ze sebe igelit a ve zvalené košili vyběhl na chodbu. Slyšel jsem, jak dává a jak to pleská rovnou do krabic s knihami, které jsem tam měl provizorně naskládané s tím, že se mi v blízké době snad podaří přimontovat několik polic. Vyletěl jsem ven, abych ho nasměroval jinam. Pozdě. Všechny krabice byly plné. Celý můj tehdejší majetek. Řekl jsem: „Ty dobytku! To uklidíš!“

Střelil okem, jestli to myslím vážně. Vyhrábl jsem ze dřezu nůž. Z nožů měl nevysvětlitelný strach. Stačilo říct to slovo. „Nůž...“ Ještě lepší bylo vzít kudlu do ruky a říct: „Podřežu tě a bude pokoj!“

To měl rád, protože toho se doopravdy bál. Byla to taková hra. Kamarádká. Ale nikdo nemohl nikdy vědět, jak dopadne; značné procento vážného úmyslu v tom být muselo, jinak by se mi vysmál a šel by si zase lehnout. Sice by měl výčitky. Ale uklízel bych to já.

Postupoval jsem chodbou a pomalu ho zatlačoval do kouta. Smrček se tetelil dětskou hrůzou: „Ne... prosím, dej to pryč... Budu hodný...“

„Nebudeš... Já tě znám! Podřežu tě a hotovo!“

„Ježiš, co to říkáš! Co to říkáš... Neblázni!“

„Podřežu, přísámbohu...! A bude klid!“

„Ne... ne, prosím! Neblázni!“

Šmidlal jsem mu pod krkem ohebným, dotenka vybroušeným nožem. Cítil jsem, jak mi ten obyčejný, rezavý kuchyňský slouha s dřevěnými střípkami zrovna vede ruku...

„Podívej! Kams to hodil!“

„Co hodil... Kam hodil...“

„Cos poblil!“

„Knihýý... Já...“

„Pocem!“

„Prosím, ne! Já to uklidím!“

„Ale hned!“

„Hned to uklidím!“

Co seš to za hovado, říkal jsem si. Knihy jsou ti bližší než

člověk, říkal jsem si. Než kamarád. Jenomže o knihy nejde, uklidňoval jsem se, jde o prostor k životu...

Se Smrčkem bylo nutno bez přestání vést nekrvavou, ale o to opravdovější válku, a rozhodně jsem nebyl jediný, kdo to čas od času praktikoval... Jakmile začal tzv. „zlobit“, byl různými lidmi různě uklidňován: bylo dobré jej přidusit polštářem, protože nedostatek kyslíku ho na nějakou dobu spolehlivě zbavil přebytečné energie; ještě lepší bylo podržet ho nejméně půl minuty za nohy z okna, pokud to bylo ve vyšším patře. Poprvé se mu to přihodilo v jednom domě na Zbraslavi, a když se to rozkřiklo, stal se z toho pro mnohé, kteří si s ním už nevěděli rady, návod. Několikrát též visel přivázan za nohy k větvi ovocného stromu. Jednou ho při té příležitosti nechali v zahradě samotného a šli si v klidu koupit do obchodu pití. Když se vrátili, uviděli, že ho mezitím objevila sousedova fena, statná boxerka, která mu tam celých deset minut nadšeně olizovala obličej. Ale vůbec nejlepší bylo fixovat Smrčka po co nejdelší dobu v určité poloze: byl nesčíslněkrát připoután k židli, k zábradlí, ke psí boudě, kde potom fňukal, prosil, hrubě citově vydíral a všemožně se dožadoval pozornosti, zatímco společnost pokračovala v zábavě. Také se stalo, že po něm v záchvatu zoufalé nenávisti jezdil jeden neurolog, jinak poměrně nóbl člověk, rezavými zahradními bránami. Po této příhodě si Smrček dával nějaký čas pozor; měl hrůzu ze všeho, co souviselo s možností otravy krve. Jinak to s ním prostě nešlo. Časem se, pravda, stalo, že ho pověst mučedníka už předcházela, a zvrhlo se to v lačinou zábavu; to ale až mnohem později. Počátky jeho mučednictví byly ryze praktické...

Slyšel jsem ho, jak na chodbě vzdychá a jak šplouchá voda v litinovém umyvadle. Utíral teď hadříkem moje knihy. Přebaly vlhly a kroutily se. V zákoutích vazeb se usazovaly kyselé kousky, které tamodtud už nikdy nikdo nedostane. Ořízky nasakovaly žaludečními šťávami.

Probuzený Fáfa ležel a hleděl prázdnýma očima do stropu. Potom se pomaloučku posadil, ztuhlými prsty si promnul cho- roš, který měl místo tváře, a přeslabikoval: „Ty vole... Kde je?“ „Kdo?“

„No kdo...“

„Vodešla. Vzala nám vepřový.“

„A viděls, co vyváděla...?“

„Kdy?“

„No v noci, když sme přišli.“

„Nevim. Co?“

„Jestlis to neviděl, Jeniku, tak to sem jenom rád,“ řekl pomalu Fáfa. Opatrně vstal, natočil si vodu do porcelánového hrnku, polkl ji a čtyřikrát to zopakoval. Potom se odešel nabědvat k nějaké ženské, která mu občas uvařila.

Smrček nosil několik minut ruce daleko od těla, abych viděl, jak jsem mu ublížil, ale pak se sebral a šel taky pryč. Dělal ve skladu univerzitní knihovny a nemohl si už dovolit další áčko.

Já jsem ten den naštěstí nikam nemusel. Udělal jsem si kafe a zalezl zpátky pod deku. Venku byl tichý, šedostříbrný den. Po prázdném nebi táhli stále jedním směrem podivuhodní rudofialoví červi. V rohu okna se kývala větev jabloně, kývala se a kývala. Rozbolela mě hlava.

V sousedním pokoji za zdí usedavě plakala Mirka, která tam taky bydlela v podnájmu. Občas takhle probřečela celé dny. A celé noci. „Jela ve věcech,“ jak říkala. Věděl jsem v čem, ale držel jsem se od toho dál; stačilo mi potkávat na chodbě ty vyrážkou obdařené, dezintegrované fešáky, nemohoucí trefit ven z baráku, její známé. Brali mi za kliku. Svěřovali se, že zabloudili. Byla tam jenom jedna chodba, dvoje dveře a jenom jedny schody. „Helesimtě... kudysedeven...,“ ptali se. „Po schodech,“ říkal jsem. „...šjánevím po jakejch,“ odpovídali, „...helea... čkej... jo, hele..., nemělbyš ňákou... něco... nevimtřá... bůra, néjo... hele, simtěa... kudysedeven...?“

Mirka chraptivě vzlykala a naříkala. Dlouze si stěžovala neviditelným silám. Žalovala jakýmsi fantómům. Nakonec jsem vyšel na chodbu a zaklepal na její dveře. Nic. Otevřel jsem. Seděla na gauči a celá se třásla. Měla toho v sobě požehnaně. Všude se povalovaly vatičky, hadříky, lahvičky, zakrvácené flastry a papírky. Měla hlavu v dlaních a slzy kapaly na parkety.

Postavil jsem na čaj, sedl si a začal jí předčítat z knihy, kterou jsem sebral z podlahy: „*Pokračoval v řeči, ale slova mu vázla v hrdle, když viděl, kterak dívky objímají něžně obě opice, roní slzy nad mrtvými zvířaty a slyšel žalostné výkřiky...*“

Mirka přestala fňukat a podivila se: „Co blbneš?“

„Čtu ti...“

„A proč jako?“

„Čtu ti, tak poslouchej a mlč: ...*pravil konečně Cacambovi, jenž mu odpověděl: Učinil jste, pane, krásné arcidílo! Vždyt jste zabil milence slečen!... Milence? Možno-li? Dobíráte si mne, Cacambo? Jak tomu mohu věřit!*“

„A co mi to čteš za kravinu!“

Četl jsem Voltairova Candida; kdoví kde se tam vzal. Mirka začala jedním uchem poslouchat. Přitom zarytě šeptala: „Proč mě nenecháš. Co se do mě sereš... děte všichni do hajzlu... já vo vás nestojím...“

„*Drahý pane, odpovětil Cacambo, divíte se stále a všemu. Proč se vám zdá nemožným, že v některých zemích pasou se na vnadách dam opice? Jsou přec z čtvrtiny lidé, jak já z čtvrtiny Španěl...*“

„Di pryč. Víš hovno, vo co de,“ šeptala a prolamovala si prsty.

„*Ach ano, odpověděl Candide, vzpomínám si, že mi vypravoval někdy doktor Pangloss o podobných událostech a spojeních, z nichž se zrodili egyptani, faunové a satyři, jež viděly mnohé vážené osoby...*“

„Co se do mě sereš, říkám...“

Nejspíš měla pravdu. Nikdy jsem nerozuměl faktickým pohybům své duše, takže jsem si to vynahrazoval vnějšími událostmi. Vynakládal jsem energii na emoce převážně v těch případech, kdy to po mně nemohla chtít ani noha od stolu. Sám jsem to nechápal. Řekl jsem: „Dyt' hergot vidim, co se s tebou děje...“

„Vidět není vědět...!“

„No tak mi to taky puč...“

„Jak, puč!“

„Já to taky zkusim.“

„Vyser se na to!“

„Zkusím to...“

„Vyser se na to, říkám ti.“

„Proč?“

„Víš hovno, vo co de!“

Zavřel jsem knihu, hodil ji na zem a vstal jsem. Mirka se znovu rozbřečela: „Doprdele, kam zas deš! Dyt' je tady ten čaj hotovej... Nojo... tak pod', když chceš...“

Vyhrnul jsem si rukáv, jak jsem to vídal u feťáků v televizních detektivkách, odehrávajících se v dešti na neutěšených západoberlínských sídlištích, v kachlíkovaném podzemí metra a na hřbitovech aut. Bylo to vzrušující. Mirka postupovala úplně stejně. Nasypala to na lžici a já jsem podržel zapalovač. Zabublalo to. Pak jehla zajela do žíly. Šlo to překvapivě snadno. Pokojík se zničehonic rozsvítil. Řekl jsem: „Aha...“

Mirka kývla: „Nojo...“

Pak se mi rozsvítil mozek v hlavě. Vzplál jako noční velkoměsto. Nad obzorem se zvedla pomalá, mravenčí záře. Kamarád Krakatit se na mě usmál štíčími zuby. Řekl jsem: „Aha!“

Mirka vzdychla: „Nojo...“

Chvilí jsem si detailně prohlížel její pokoj. Podíval jsem se z okna. Nebe teď bylo hluboce, bolavě modré. Zdálo se, že to má svůj naléhavý význam, ale bylo těžké ho pojmenovat. Musel jsem se na to jít podívat blíž. Vyšel jsem ze dveří a několikrát obešel blok. Pozorně jsem četl názvy ulic na zářivě červených cedulích: Na Dílech, Na Líše, Na Úlehli, Na Brázdě. Snažil jsem si je vrýt do paměti, protože s tak nádhernými, významnými slovy jsem se v životě nesetkal.

Na lavičce u autobusové zastávky seděla jakási bába. Přisedl jsem si k ní a ve stručnosti jí převyprávěl celý svůj život. Pozorně poslouchala, pokyvovala hlavou a opakovala: „Takovej mladěj...“ Potom začala ona, včetně syna, dvou dcer, sestry z Trhových Svinů, bratra tadyhle z Michle, prvního muže na raka a druhého na něco, s čím si nevěděl rady ani pan přímař. Držela si mě přitom parátem pevně za košili, abych jí neutekl, dokud neskončí. Jenomže já jsem byl u vytržení; ještě nikdy jsem neslyšel tak zajímavý příběh. Slova se měkce valila ulicí jako obrovské koule vaty. Viděl jsem je a cítil, prostupovala mi ce-

lým tělem. Některá se nadouvala a nafukovala, až pohltila všechno ostatní. Jiná byla tak titěrná, tak ztracená v obrovských prostorách přítomnosti, že jsem měl pocit, že se snažím zahlédnout sotva viditelnou hvězdu.

Kolem šla ženská s jezevčíkem. Pes se po mně několikrát překvapeně ohlédl.

Pak jsem se vrátil domů. Na chodbě jsem slyšel, že Mirka už zase bučí, tak jsem rovnou zahrnul do našeho pokoje. Bylo tam uklizeno. Okna dokořán. V okně seděla Ela. Jednu nohu měla položenou venku v trávě, druhou na parapetu; parapet byl totiž ve stejné úrovni s trávnikem na dvoře. On ten náš podnájem byl vlastně spíš sklep. Smrdělo to tam plesnivinou. Na omítce se dělaly puchýře. Pod kobercem byla trouchnivější, věčně mokrá, rozpadající se prkna.

Ela seděla na parapetu v sukýnce a v modrobíle pruhovaném triku a opalovala se. Bylo jí něco přes dvacet. Nebyla zvlášť chytrá, ale měla instinkt. Jakživ jsem si k ní nic nedovolil. Jednou jsem se nad ránem tajně díval, když se převlíkala, a to bylo všechno. Slušelo jí to. Právě, že až moc. Měla figuru, vůči které jsem nemohl netrpět záchvaty nesmělosti. Ten druh postavy, který holkám otvírá dveře světa už na základní škole. Včetně nenávisti třídních učitelek. Včetně přímočarého, praktického zájmu starých ženáčů. Včetně hvízdání z oken kasáren, troubení autáků, poznámek bezmocných dědeků. A pak, byl tu ten Ostravák...

Vzal jsem ze stolu nůžky na nehty, přistoupil k ní a začal jí stříhat chloupky na té bližší noze. Podívala se na mě a neřekla ani slovo. Jen přihlížela s rostoucím údivem. Choval jsem se, jako by tam ona sama vůbec nebyla. Zajímala mě jenom ta jedna noha. Začal jsem odzdola. Měla na červeno nalakované nehty. Hladké prsty. Ale už na nártu to začalo: bylo tam pár tuhých černých chloupků, které bylo třeba pečlivě odstříhnout. Jeden po druhém. Byla to práce, která se rozhodně nedala nijak urychlit. Detailní, hodinářská práce. Chlup po chlupu odska-koval od kovového ostří. Metodicky jsem postupoval měkkou, teplou krajinou. Jako potápěč v hlubinném skafandru jsem

lesklými čelistmi přestřihával holé, kymácející se tyče, stojící mi v cestě. Nejvíce práce bylo na lýtku. Otevřela se přede mnou gigantická pláň, plná stovek a tisíců jednoduchých, tuhých živočichů, čekajících jen na to, až se k nim konečně dostanu a zkrátím jejich nudné živoření.

Najednou se jí z nějakého důvodu zježily naráz všechny chlupy a už tak zůstaly. Velice mi to usnadnilo práci. Když jsem se potřeboval dostat na spodní stranu lýtka, sama se natočila. Bylo to zvláštní. Držela jako uhranutá a hleděla na mě nevěřičně rozšířenými husíma očima. Nemohla přijít na nic, co by k tomu řekla. Však bych taky nevěděl, co odpovědět...

Zpoza skříně vylezl na středoevropské poměry opravdu dost veliký pavouk a vydal se po zdi vzhůru. Měl tam pod stropem pořádnou pavučinu. Tu jsem znal. Ale jeho jsem viděl poprvé. Šel asi na inspekci, jestli se něco nechytilo. Jediný pohled stačil, abych věděl, že jeho cesta bude naprosto zbytečná. Zaprášený kmotr dokráčel k pavučině, několikrát brnkl o napnutá vlákna, potom se jednoho chytil a nespokojeně sekal nohama. Ela sledovala můj pohled a uviděla ho taky; a jakkoliv pavouky hodně neměla ráda, tentokrát ani nehlesla.

Venku kdákaly slepice. Dcera správcové, zlá těhotná mrcha ve vytaháných teplákách, věšela na dvorku prádlo, kouřila a lehký popel se lepil na mokré cejchy. Mezi chátrajícími vilkami poletoval třesk lešenářských trubek. Listí se neslyšně pouštělo větví a snášelo se na trávnik. Byl začátek září. Babí léto. Rok 1984.

Stříhal jsem a stříhal. Jedna noha už byla hotová. Řekl jsem: „Teď druhou.“

Konečně promluvila: „Druhou ne.“

„Proč ne?“

„Protože jedna stačí...“

Musel jsem skončit uprostřed nedodělané práce. Trochu se mě to dotklo. Sebral jsem se a šel se zase projít. Na ulici štěbetali ptáci. Znělo to, jako by několik stovek uličníků hrálo na okarínu.

Když jsem se nad ránem vrátil, Ela pořád ještě svítila a četla Ži-

vot a skutky soudce Ti. Mlčky mi udělala místo vedle sebe. Opatrně jsem se zeptal: „To jako že si mám lehnout k tobě...?“

Ela se usmála: „Poď, hlupáčku...“

Bylo to poprvé a zatím i naposled, co mě někdo takhle oslovil.

2. TEORIJSKI PRISTUPI PREVOĐENJU

O prevođenju se, prema Nataši Pavlović (2015: 13), raspravljalo još u antičko doba. Proces prevođenja uključuje izvorni i ciljni jezik, a zadaća je prevoditelja kao posrednika premostiti dva jezika i reći otprilike istu stvar (Eco, 2006: 10). Svaki je jezik dinamičan sustav i jedinstveno sredstvo komunikacije nekoga naroda, a budući da postoji mnogo jezika, potreba za prevođenjem i prevoditeljima iznimno je velika.

Prevođenje kao takvo nije jednostavno definirati. Pavlović (2015: 13) navodi da su se pokušaji utemeljivanja znanstvene discipline koja bi proučavala prevođenje javili tek tijekom 50-ih godina 20. stoljeća. Rezultat je to globalizacije i političko-gospodarskih promjena koje su povećale potrebu za razumijevanjem velike količine novonastalih informacija (Pritchard 2015: 9). Vladimir Ivir (1978: 9, 35) definira prevođenje kao jedan od oblika ljudske djelatnosti i kao oblik komunikacije te dodaje kako se definicije prevođenja razlikuju u pogledu onoga što njihovi autori smatraju da se prevodi. Nadalje, smatra kako bit prevođenja leži u „pretvaranju poruke (misli, osjećaja, želje, naredbe) prethodno izražene jednim jezikom u jednakovrijednu poruku izraženu nekim drugim jezikom.“ Eco (2006: 25) s druge strane navodi kako je prevođenje prema nekim rječnicima „prebacivanje, prenošenje iz jednog jezika u drugi“ te prebacivanje iz jednoga skupa simbola u drugi.

Eco nastavlja s tvrdnjom da je prevođenje jedan oblik interpretacije izvornoga teksta koja izriče namjeru i smisao autora. Upravo je prenošenje poruke, smisla, ideje i dojma koji ostavlja izvorni tekst najteži prevoditeljev zadatak, a njegovo je ispunjenje moguće samo ako se u obzir uzme činjenica da se ne prevodi puki tekst, nego misaona cjelina. Prevoditelj je, iako primarno samo medij koji prenosi poruku, sam po sebi umjetnik koji mora protumačiti ono neizrečeno (Pritchard 2015: 44). Ova se tvrdnja odnosi ponajprije na književno prevođenje tijekom kojeg je važna prevoditeljeva perspektiva, budući da treba pronaći stilske ekvivalente u ciljnom jeziku i sačuvati estetsku vrijednost polaznoga teksta (Levý, 1983: 90). Ivir (1978: 31-32) nadopunjuje spomenuto smatrajući da je namjena književnih tekstova djelovanje na čovjekov umjetnički senzibilitet.

Važno je da prevoditelj u prvom planu očuva original. Levý (1983: 53) navodi tri faze u prevoditeljskom procesu: shvaćanje izvornoga teksta, njegovu interpretaciju te prestiliziranje istoga. Shodno tomu prevoditelj podlogu mora obraditi te, kako Levý ističe, umjetnički reproducirati i tako stvoriti jedan oblik originalnog teksta. Sukladno tomu

prevoditelj nije samo prevoditelj, nego u izvjesnoj mjeri i autor. On se tijekom procesa mora pitati kome je prijevod namijenjen, to jest mora uzeti u obzir i čitatelja jer sam proces prevođenja ne završava gotovim tekstom prijevoda, nego čitanjem istoga. Prevoditelj mora računati s tim da čitatelj prijevoda nema isto znanje ni ne razmišlja kao on ili pak kao čitatelji polaznoga teksta (Levý, 1983:51-52). U skladu s tim mora vršiti prilagodbu polaznoga teksta kako bi njegov smisao i ideju, a ne samo formalne značajke, približio čitateljevu fondu znanja.

Nužno je povući jasnu crtu između prevođenja književnih i neknjiževnih tekstova. Iako se u oba slučaja radi o prenošenju poruke izvornoga jezika u ciljni jezik, književnost mora ostati umjetnost, a ne puki proizvod u ciljnom tekstu. Nadalje, prevođenje književnosti iznimno je zahtjevan posao, a razloga zašto je tomu tako je mnogo. Za taj proces, primjerice, ne postoje jasno određene metodologije, a sam izvorni tekst zrcalo je književnikova jezičnog izraza te ga karakterizira visok stupanj individualnosti (Čuljat i Žagar-Šoštarić 2015: 96). Ovdje dolazi do izražaja jedan od osnovnih problema s kojim se susreće prevoditelj, a to je problem vjernosti. Ako uzmemo u obzir da je točnost izraza nešto čemu bi svaki prevoditelj trebao težiti, a prevođenje književnoga teksta zahtijeva određenu mjeru slobode, prevoditelj bi se mogao naći u kontradiktornoj situaciji u kojoj se neće uvijek lako odlučiti za tek jednu normu. Mora se često osloniti na pretpostavke i dozvoliti si određenu mjeru leksičke slobode, mora izabrati najvjerojatnije, najrazumnije i najrelevantnije značenje ili smisao (Eco 2006: 42-43).

Uloga prevođenja iznimno je važna i raznovrsna. Ono premošćuje jezike, probija jezičnu barijeru te tako omogućava razmjenu materijalnih dobara, interakciju raznih kultura i, kako Ivir (1978: 15) navodi, razvoj „duhovnoga zajedništva na kugli zemaljskoj“. Sljedeća će poglavlja prikazati prijevod i translatološku analizu odabrane pripovijetke. Nastojat će se doći do zaključaka o problemima koje izvorni tekst može stvoriti prevoditelju, ali i o načinima rješavanja istih.

3. ANALIZA PRIJEVODA

3.1. Prevođenje nepodudarnih elemenata kulture

Kultura je neizostavan dio povijesti i jezika nekog naroda. Jezik i kultura kao takvi su neraskidivi te međusobno predstavljaju cjelinu unutar koje valja obraditi svaki tekst koji se prevodi. Ferdinand de Saussure (2000: 55-59) naveo je kako jezik ima dvije razine, *langue* odnosno jezik u smislu sustava s točno definiranom normom te *parole* odnosno konkretnu realizaciju jezika prema toj normi (Kultura nekog naroda usidrena je upravo u potonjem, dakle u realizaciji, stoga će u ovoj analizi predstavljati jednu od dviju okosnica. Vladimir Ivir (1991: 146) smatra da svaki čin prevođenja predstavlja pokušaj premošćivanja kultura, a pod kulturom misli na sveukupnost znanja, vjerovanja te obrazaca života i ponašanja.

Dubravko Škiljan (1991: 151) nadopunjuje povezanost kulture i jezika navodeći kako se jezična djelatnost u kulturi pojavljuje u trima ulogama: kao proizvođač, kao instrument i kao produkt kulture. No činjenica je, nastavlja Škiljan, da je i ukupno kulturno nasljedstvo nekog naroda zapravo skup jezičnih sadržaja. Stoga je prevoditeljev zadatak uspješno premostiti jaz između kultura pomoću vlastite kulturološke kompetencije o kojoj ovisi uspješnost prijevoda te postizanje podudarnosti između polaznog i ciljnog teksta (Brala-Vukanović i Stojić, 2015: 408).

Što su kultura polaznoga teksta i prijevoda različitije, to se prevoditelj susreće s većim problemima. Često se događa da u jednoj kulturi postoji izraz koji ciljni jezik ne poznaje ili ga pak poznaje pod pojmom koji ne obuhvaća potpuno semantičko značenje. Sličnosti između kultura ovise o prostornoj i vremenskoj udaljenosti društvenih skupina koje ju razvijaju, pri čemu se slični elementi preslikavaju, a nepodudarni prevode pomoću određenih prevoditeljskih postupaka o kojima će poslije biti riječ (Ivir 1991: 145).

Hrvatski i češki jezik pripadaju slavenskoj skupini jezika, a budući da su i prostorno blizu, pojedini elementi kulture su slični. Međutim, ma koliko dvije kulture bile slične, uvijek će imati specifične elemente koje ih čine zasebnim svjetovima, stoga Ivir (1991: 63) zaključuje da je svako prevođenje u najširem smislu zapravo prevođenje kultura. Razlike između kultura ono su što prevoditelju zadaje najveće probleme, a sličnosti ne moraju nužno značiti da će prevođenje biti utoliko lakše. Suvremena teorija prevođenja, navodi Levý (1983: 119-121), naglašava kako je važno zadržati nacionalne specifičnosti opisane u originalu.

Dodaje i kako prevoditelj ne smije izraditi kopiju teksta niti realizirati puki sadržaj i oblik teksta. Njegova je zadaća reproducirati tekst u drugom materijalu i izazvati kod čitatelja iluziju povijesne i nacionalne sredine.

Nepodudarni su elementi kulture zahtjevniji za prijevod od nekih jezičnih problema, a prevoditelj se često može naći u situaciji u kojoj stopostotni ekvivalent jednostavno ne postoji u ciljnom jeziku. Primjeri takvih elemenata pripadaju područjima svakodnevnog života, sporta, povijesti, vjere, društvenih i političkih odnosa, materijalne kulture, biljnog i životinjskog svijeta i slično (Ivir, 1983: 65). Ponekad je, naravno, moguće opisno objasniti neke elemente opisnim prijevodom ili pak fusnotom, no Eco (2006: 91) ovakve situacije smatra gubicima te navodi i kako prevoditelj doživljava svojevrsni poraz jer se okreće krajnjim metodama za izražavanje elemenata koji ciljna kultura ne poznaje.

Već je bilo riječi o tome kako za prevođenje književnih tekstova ne postoje čvrsto određene metodologije. Ono u velikoj ovisi o prevoditeljevoj kreativnosti, informiranosti o kulturi iz koje prevodi i kulturi u koju prenosi ideju. No, Nataša Pavlović (2015: 73) navodi nekoliko postupaka koji bi mogli olakšati ovaj postupak. U njih ubraja, primjerice, posuđivanje ili preuzimanje pojma, doslovan prijevod ili kalk, objašnjenje, dodavanje ili pak potpuno izostavljanje određenoga pojma ako njegov potencijalni ekvivalent u ciljnom jeziku ne bi postigao isti ili sličan učinak. Ivir (1978: 64) smatra kako će prevoditelj nastojati približiti određeni element polazne kulture čitatelju, ali i da u svom naumu neće nikada u potpunosti uspjeti.

Iako se radnja pripovijetke *Zlatna vremena* odvija u Pragu, kulturna pozadina likova nije uvijek eksplicitno izražena budući da njihova osobna pozadina važnija. Unatoč tomu postoji par primjera koji su vrijedni spomena. Među njima su i brojni primjeri iz svakodnevnog života, a jedan je od njih je češka *hospoda* koja je kao fenomen svakodnevnoga života široko rasprostranjena u češkoj kulturi. U uvodu je bilo riječi o tome kako Hakl radnje svojih djela smješta u takva mjesta nadovezujući se na tradiciju slavnoga Bohumila Hrabala koji je u svojim djelima popularizirao taj fenomen. *Hospoda* je prema rječniku književnoga češkog jezika razgovorna varijante riječi *hostinec* koja pak označava *manji lokal u kojem se jede i pije, a u nekima i noći*⁶. Međutim, u ovoj pripovijetci, a i u češkoj kulturi, ovaj pojam označava i mjesto noćne zabave, odnosno nešto poput kafića u hrvatskom jeziku. Ovdje bi bilo logično odabrati pojam *gostionica* jer on obuhvaća sve navedeno, no kako je radnja

---

⁶ *Slovník spisovného jazyka českého* (<http://ssjc.ujc.cas.cz/>).

smještena u 90-e godine prošloga stoljeća a izraz *gostionica* pomalo zastario, izbor je na koncu pao na dijalektalni izraz *birtija*. Dodatan razlog za ovo bio je i taj da se u kontekstu pripovijetke spominje samo onaj aspekt *hospode* u kojem se konzumira alkohol. Iako navedeno rješenje nije izravan ekvivalent pojmu u izvornom jeziku, poruka nije izgubljena, a zadržana je i atmosfera koju *hospoda* dočarava u pripovijetci.

Razdoblje od veljače 1948. do studenog 1989 u Češkoj je obilježio komunistički režim, stoga je za očekivati da su se uslijed toga u češkom formirali novi izrazi, ali su preuzeti i neki pojmovi iz ruskoga. Tako se može, primjerice, navesti pojam *příživa* odnosno *příživnictví* koji je smješten u sljedeći kontekst:

„Fáfa si právě odkroutil rok za příživu a teď se dostával zase pomalu do života...“

Prijevod ove rečenice glasi:

„Fáfa je bio odsjedio godinu dana zbog društvenog parazitizma i polako je dolazio k sebi...“

Pojam označava, ukratko rečeno, nerad koji se za vrijeme režima smatrao kažnjivim djelom, zbog čega je i Fáfa, jedan od likova, odsjedio godinu dana u zatvoru. U Hrvatskoj je takva kazna bila nepoznata čak i u doba bivše Jugoslavije, koja je sinonim za komunizam na ovim prostorima, ali izraz koji je poslužio za prijevod ipak je na kraju bio *društveni parazitizam* zato što su, kao prvo, komunistički režim i komunizam općepoznati pojmovi, a kao drugo, prosječni čitatelj može naslutiti da bi se u takvom režimu moglo kazniti nekoga zbog parazitiranja u društvu.

Nadalje, valja obratiti pozornost na pojam *mukl* koji je u originalu upotrijebljen na sljedeći način:

„Když mu to trochu otrnulo, vyprávěl, jak si ho už z pražské vyšetřovačky několikrát odvezli na jejíh ambasádu a jak se tam k němu v podstatě chovali jako ke svému muklovi a jak to s nima nakonec skoulel;“

Rečenica je prevedena na sljedeći način:

„Kad se malo oporavio pričao mi je kako ga su ga Sovjeti više puta s ispitivanja odveli u svoje veleposlanstvo pa se tamo prema njemu odnosili kao prema svome zarobljeniku i kako se s njima na kraju dogovorio.“

Prema rječniku *Slovník nespisovné češtiny* ovaj izraz vjerojatno potječe od njemačke riječi *Muckel* koja znači *mladić* ili *momak*. No kontekstu pripovijetke više odgovara definicija prema kojoj je to skraćunica od izraza *muž určený k likvidaci* što bi značilo *muškarac osuđen na smrt*. Ovaj je izraz dio češkoga zatvorskog slenga te kao takav zahtijeva adekvatan prijevod, no hrvatski zatvorski sleng ne poznaje ekvivalent iz, primjerice, razgovornog jezika koji bi dočarao isto. S obzirom na situaciju u kojoj je Fáfa bio *mukl*, dovoljno je reći da je bio *zarobljenik*.

3.2. Prevođenje vlastitih imena i toponima

Vlastita imena i toponimi daljnji su problemi za prevoditelja. Imena često govore o karakternim ili fizičkim osobinama. Prema pravopisu hrvatskoga standardnog jezika pisanje imena ovisi o pismu kojim je ime izvorno napisano, o vremenu preuzimanja imena, stupnju poznatosti i udomaćenosti u hrvatskom jeziku te naposljetku o jeziku posredniku. Upravo je zbog toga nemoguće dati jednoznačno pravilo koje se može primijeniti na sve slučajeve. Ako su u izvorniku pisana latinicom, osobna se imena i pišu izvorno.⁷

U pripovijetci nam nije predstavljen velik broj likova, a njihova su imena u prvom planu vlastita imena i nisu konotativna. Radnja pripovijetke smještena je u Prag, a fiktivni elementi svedeni su na minimum, stoga je jedina logična opcija ostaviti imena u prijevodu onako kako su napisana u izvorniku (Fáfa, Smrček, Jenik, Ela). Kod jednoga je lika, doduše, napravljena iznimka jer njegovo ime pobliže opisuje i izgled, ali i karakter lika. Radi se konkretno o liku *Černá Maruna*, koji je naposljetku preveden kao *Crna Maruna*.

Zanimljivija je situacija s toponimima koji se spominju u djelu, ponajprije s nazivima praških četvrti, manjih gradova i ulica. Mila Stojić (1980: 13) ističe kako kod prevođenja toponima valja uzeti u obzir stupanj u kojem je dani pojam poznat narodu primatelju, a za nazive ulica, osim ako nisu općepoznati, predlaže pisanje u izvornom obliku.

U pripovijetci se spominje nekoliko naziva četvrti, ulica i manjih mjesta. Jedan primjer je toponim *Trhové Sviny* koji je, isto kao i pojam *Michle* preveden u izvornom obliku uz premodifikaciju, odnosno *mjesto Trhové Sviny* te *čtvrť Michle*, budući da se radi o manjim

---

⁷ Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (<http://pravopis.hr/>).

i nepoznatim toponimima. Drugačija rješenja pronađena su za nazive pojedinih ulica. Tako je, primjerice ulica *Na Záhonech* prevedena kao ulica *Na Gredicama*. Iako se radi o nepoznatoj ulici, upotrijebljena je hrvatska verzija naziva s ciljem dočaravanja ambijenta odnosno kontrasta koji stvara naziv ulice u kombinaciji s izgledom stana u kojem žive protagonist i još par likova, budući da stan sličí podrumu u kojem su sve stvari trošne. Slično je postupljeno i s nazivima ulica *Na Dílech*, *Na Líšě*, *Na Úlehlí* i *Na Brázdě*. Za prijevod ovih toponima bilo je važno uzeti u obzir kontekst, to jest situaciju u kojoj se nalazi protagonist Jenik. On hoda gradom i vidi nazive svih tih ulica, pri čemu je pod utjecajem droge. Budući da um funkcionira drugačije pod utjecajem opojnih sredstava, a nazivi tih ulica sami po sebi u izvorniku nemaju neko veće leksičko značenje, prevedeni su s obzirom na njihovo semantičko značenje, i to u svrhu približavanja stanja uma protagonista. Rješenja su u konačnici redom bila *Na Dijelovima*, *Na Lijehama*, *Na Ulegnuću* i *Na Brazdi*.

Nužno je navesti i naziv već ranije spomenute birtije. U originalu likovi idu *k Perglům*. Budući da dostupnim rječnicima češkoga jezika ne postoji definicija za pojam *pergl* ili *pergly*, ovdje se može raditi samo o imenu odnosno prezimenu obitelji ili osobe koja vodi taj lokal, a budući da hrvatski poznaje slične nazive restorana i kafića, ovaj je naziv preveden jednostavno kao *Kod Perglovih*.

3.3. Umjetnička djela specifična za češku kulturu

Već je bilo riječi o tome da prevođenje nije tek prevođenje jezika, nego prevođenje kulture. Dio kulture svakoga naroda su umjetnička djela. Prema Iviru (1991: 146) prevoditelj može kod prevođenja ovakvih elemenata „izvršiti supstituciju izvornoga kulturnog elementa ciljnim, žrtvujući pri tome „aromu“ izvorne kulture, ali osiguravajući sigurno primanje osnovne komunikacijske intencije autora“. Nadalje, zadržavanje izvornoga pojma u prijevodu ima samo onda smisla kada ga čitatelj prijevoda smatra karakterističnim za stranu kulturu (Levý, 1983: 122).

Ovdje valja spomenuti dva problema do kojih je došlo tijekom procesa prevođenja. Prvi je pojam *Ikarie XB-1*. Navedeni je pojam naziv letjelice iz istoimenoga čehoslovačkog filma iz 1963. godine. Kod prevođenja ovoga pojma ponovno je uzet u obzir kontekst u kojem se spominje. Naime, protagonist se našao u situaciji i kojoj je morao poljubiti Crnu Marunu, pri

čemu je taj proces opisao kao uvlačenje u strašnu šupljinu, odnosno crnu rupu. Usputno spominje i kako vidi svemirsku letjelicu *Ikarie XB-1* kako leti beskonačnim svemirom. Iako je ime letjelice, a vjerojatno i film, nepoznato prosječnome hrvatskom čitatelju, izvornik daje dovoljno informacija koje upućuju na to da se ovdje radi i svemirskoj letjelici. Pojam je specifičan za češku kulturu, no ovdje je važniji kontekst u kojem se spominje i njegovo konotativno značenje, stoga je na koncu kroatiziran i preveden jednostavno kao *Ikarija XB-1*⁸.

Nadalje, u izvornom se tekstu pojavljuje i naziv djela jednoga od najutjecajnijih čeških pisaca 20. stoljeća, koji je poznat i hrvatskoj čitateljskoj publici. Riječ je o Karelu Čapeku i njegovu djelu *Krakatit*. Iako se djelo spominje samo jednom i to, ponovno, kad je protagonist pod utjecajem droge, nužno ga je približiti hrvatskome čitatelju, budući da nije prevedeno na hrvatski jezik pa je stoga, vjerojatno, nepoznato široj hrvatskoj publici. Premodifikacija u vidu opisne imenice ili pridjeva bila bi neobična i neprirodna, stoga je ovdje upotrijebljena fusnota. Osim ako nije pročitao djelo, čitatelj neće prepoznati da je *Krakatit* eksploziv. Protagonist je netom prije spomenuo kako mu se um rasplamsao, stoga je za shvaćanje konteksta nužno napraviti, kako Eco (2006: 92) kaže, prekid, prihvatiti blagi poraz i u obliku fusnote pojasniti pojam, što je još uvijek bolje od posvemašnjega gubitka.

3.4. Jezični problemi pri prevođenju

Gotovo se nijedan češki suvremeni književni tekst ne može prevesti, a da se ne uzme u obzir jezična situacija specifična za češko podneblje. Književni češki jezik ostvaruje se u pisanoj i govornoj formi, a uz to se u svakodnevnom jeziku primjenjuje *obecná čeština* odnosno općečeški, razgovorni jezik. Pored književnoga jezika ovo je daljnja središnja jezična formacija, a obje se temelje na srednjočeškoj dijalektnoj osnovici. Književni se češki jezik ostvaruje u pisanoj i govornoj formi koje se međusobno razlikuju. U pisanoj se formi kodifikacija ostvaruje u potpunosti, a uključuje i gramatička sredstva i varijante koje nose stilsko obilježje „knjiškosti“. U govornoj se formi, nasuprot tome, rabe govorne varijante spomenutih gramatičkih sredstava koje su sastavni dio norme, ali ne uvijek i kodifikacije (S. Ribarova i Z. Ribarova, 2015: 447).

---

⁸ Ikarija je naziv za zamišljenu zemlju u kojoj je ostvareno idealno komunističko društvo

Književni češki jezik raspolaže s mnogo više riječi potrebnih u različitim područjima kulturnoga života, dok se općečeški odlikuje posebnostima svoje fonetike i gramatike zahvaljujući kojima na njega nije mogće primijeniti književnojezične norme (Sgall, 1960: 191). On je osnovna forma izražavanja u svakodnevnoj usmenoj komunikaciji, čuje se u sredstvima javne komunikacije, u spontanim i nepripremljenim nastupima te, dakako, u književnosti. U Češkoj, stoga, nije važna razlika između književnoga jezika i dijalekata odnosno naddijalektalnih formacija. (S. Ribarova i Z. Ribarova, 2015: 447).

No razlika između književnoga i općečeškoga jezika i dalje se čuva. Fonetske i morfološke razlike između ove dvije norme izraženije su nego kod drugih slavenskih i neslavenskih jezika. Iako je općečeški jezik sve zastupljeniji na cijelom području Češke Republike, Sgall je svojevremeno istaknuo kako se ne može se sa sigurnošću reći koji će od njegovih elemenata biti sačuvani, a koji će se s vremenom povući (1960: 201). Činjenica je ipak da se sve više širi i na ostale dijelove Češke Republike, dakle Moravu i Šleziju.

3.5. Prevođenje općečeškoga supstandarda

Općečeški supstandard predstavlja izazov za svakog prevoditelja koji ga pokušava prevesti. U hrvatskom jeziku, kao i u mnogim drugim jezicima, ne postoji ekvivalent za ovu jezičnu formaciju, stoga je prevoditeljeva dužnost naći odgovarajuće izraze koji će kod čitatelja proizvesti isti ili barem sličan učinak kao original. Općečeški elementi ipak se mogu prevesti na nekoliko načina.

Prva i najsigurnija opcija bilo bi prevođenje hrvatskim standardnim jezikom. Autori rabe općečeški, ali i druge formacije, kako bi pobliže opisali karakter nekog lika i njegov položaj u društvu, ali i određena mjesta na kojima se govornici služe njime. S obzirom na to da je standardni jezik po svojoj prirodi neutralan, kod čitatelja bi mogao proizvesti jednako neutralan dojam. Ovakav pristup općečeškom leksiku nije pogrešan, ali nije ni najzdravije rješenje, pogotovo ako je većina teksta odnosno dijaloga napisana općečeškim. Ako prevoditelj zanemari tu činjenicu, mogao bi zanemariti i same likove, njihovu pozadinu i položaj u društvu te bi time stvorio potpuno drugačiju sliku od one prikazane u originalu.

Drugi je pak način prevođenje s pomoću nekog od hrvatskih dijalekata. Konkretno rečeno, budući da se radnja ove pripovijetke odvija u Pragu, logično bi bilo koristiti leksik zagrebačkoga govornog područja odnosno kajkavsko narječje. Ovakav je pristup slobodniji, a

prevoditelj utoliko hrabriji. Međutim, iako bi se time barem djelomično održala razlika između onih koji govore standardno i onih koji govore isključivo dijalektom, ipak bi se izgubio osjećaj da se radnja zbiva na češkom govornom području. Budući da je svaki dijalekt u Hrvatskoj vezan za određeno područje, hrvatski bi čitatelj zasigurno povezoao određene društvene značajke tog područja s osobinama nekog lika.

Treća je pak mogućnost upotreba razgovorne varijante hrvatskoga jezika. Ovdje se misli u prvom planu na pojedine izraze ili oblike riječi koji se upotrebljavaju na cijelom hrvatskom govornom području.

Protagonist je u ovoj pripovijetci i pripovjedač, a služi se većinom standardnim češkim jezikom, no u dijalozima se pridružuje ostalim likovima u uporabi općečeškoga. No, iako nije zastupljen u mjeri u kojoj je zastupljen standardni jezik, općečeški ipak igra važnu ulogu u smještanju sporednih likova u određeni položaj na društvenoj ljestvici. Sukladno tomu učinjen je i prijevod, unutarnji monolozi i opisivanje likova i situacija kojima nam protagonist oslikava svoj svijet prevedeni su standardnim hrvatskim jezikom, a dijalozi su prevedeni razgovornim jezikom i žargonom koji se upotrebljava u svakodnevnom razgovoru. Razlog ovakvom pristupu općečeškoj varijanti u ovoj pripovijetci bio je očuvanje odmaka koji likovi imaju prema „knjiškosti“, a da pri tom ne zvuče kao da govore, primjerice, isključivo kajkavskim dijalektom.

Već je spomenuto da se općečeški supstandard, osim na leksičkoj, od standardnog češkog razlikuje i na morfološkoj i fonetskoj razini, a upravo su one najizraženije u dijalozima ove pripovijetke. Možemo, primjerice, na fonetskoj razini uočiti upotrebu protetskoga *v* gdje ga u standardnom jeziku nema (*vodešla* umjesto *odešla*, *vo co de* umjesto *o co jde*). Što se tiče morfologije, odnosno sklanjanja i sprezanja, u više se navrata rabi sintetički oblik 2. lica jednine preterita na *-s* povezan s glagolskim pridjevom (*kams to hodil* umjesto *kam jsi to hodil*, *viděls to* umjesto *viděl jsi to*), a u primjeru *vzala nám vepřový* može se primijetiti da je promijenjen nastavak imenice u akuzativu koja inače glasi *vepřové* (*maso*). Nailazimo i na ispuštanje morfema *-j* u imperativu 2. lica jednine *puč*, čiji je standardni oblik *pujč*. Možemo primijetiti i kraćenje nekih sintagma u primjerima *přísámbohu* (*přísáhám bohu*) i *pocem* (*pojď sem*).

Spomenuti oblici nemaju ekvivalente u hrvatskom jeziku, stoga su nadomješteni nekim elementima razgovornoga hrvatskog poput krnjih infinitiva (*vidjet*, *znat*) te kraćenjem nekih riječi (*'vamo*, *'ko*, *kak'*). Na taj je način očuvan dojam koji likovi ostavljaju na čitatelja

odnosno stvorena je iluzija toga da ti likovi ne govore standardnim jezikom i da njihovi razgovori nisu neutralnoga karaktera.

Već je bilo govora o tome kako prevoditelj u ciljni jezik prenosi i specifičnosti njegova stila. Tako, primjerice, autor u sljedećoj situaciji izvrsno dočarava stanje jednoga narkomana koji je zabunom htio ući u Jenikov stan:

„Helesimtě... kudysedeven...“ ptali se. „Po schodech,“ říkal jsem. „šjanevim po jakejch,“ odpovídali, „helea... čkej... jo, hele..., nemělbys ňákou...něco... nevimtrá... bůra, néjo... hele, simtěa... kudysedeven...?“

Ova je situacija specifična jer autor želi istaknuti da je lik pod utjecajem nekih opojnih sredstava pa mu se pleće jezik. Ovaj je dio prilagođen hrvatskome tako što je upotrijebljen razgovorni jezik u jednako nerazumljivom obliku (*neaš možda koju, čoeče, kudseidevan*). Primjećujemo i riječ *bůra*. Ovo je slengovski izraz za kovanicu od pet kruna, stoga je preveden kao *medo* koji pak označava kovanicu od pet kuna.

Iz navedenih primjera i njihovih prijevoda da se zaključiti da se na štetu originala ne mogu uvijek pronaći točni ekvivalenti u ciljnom jeziku, o čemu je i bilo govora u prethodnim poglavljima. To znači da prevoditelj mora raditi preinake i koristiti se raspoloživim sredstvima u ciljnom jeziku kako bi na čitatelja prijevoda ostavio jednak ili barem sličan dojam. Iznimno je važno da prevoditelj ne teži poboljšavanju ili obogaćivanju autorova leksika, no nekad je prisiljen varirati (Eco, 2006: 92). Posljednja rečenica, navedena kao primjer, pokazatelj je upravo toga zato što na češkom zvuči smetenije nego u prevedenoj verziji na hrvatskom.

3.6. Prevođenje frazema

Iako u ovoj pripovijetci frazemi nisu zastupljeni u većoj mjeri, na pojedinim se mjestima njihovo prevođenje pokazalo zahtjevnim. Frazemi su ustaljene sveze riječi koje se upotrebljavaju u gotovu obliku, a ne stvaraju se u tijeku govornog procesa, i kod kojih je barem jedna sastavnica promijenila značenje, tako da značenje frazema ne odgovara zbroju značenja njegovih sastavnica. Frazemi kao takvi zahtijevaju iznimno dobro poznavanje kulture i stranog i hrvatskog jezika. (Forko, 2009: 93). Oni su prema Iviru (1978: 136)

leksički i ritmički prilagođeni jeziku kako bi se lakše prepoznali. Postupak kod prevođenja frazema, nastavlja, isti je kao i kod prevođenja elemenata kulture. Prevoditelj je zadatak pokušati pronaći ekvivalent u ciljnom jeziku, mada neće postići punu prijevodnu ekvivalenciju, nego će čitatelju samo približiti obavijest.

U ovoj pripovijetci možemo prikazati ovu problematiku na temelju nekoliko frazema. Frazem *hodinářská práce* označava izrazito mukotrpan i detaljan rad, a budući da u hrvatskom postoji frazem sa sličnim značenjem, kod kojeg se, doduše, ne preklapaju i pojedine sastavnice, polazni je frazem preveden kao *filigranski rad*. Sličan primjer je frazem *lhát jako když tiskne* koji se najčešće pripisuje osobi koja jako puno i često laže, a na koncu je u kontekstu preveden kao *lagala je čim bi zinula*. Postoji i jedan primjer frazema koji u hrvatskom jeziku nema ekvivalenta, a u tekstu glasi: „*kdy to po mně nemohla chtít ani noha od stolu*“ (‘kada to od mene ne bi mogla zahtijevati ni noga od stola’). U ovom se slučaju radi o situaciji kada je neka osoba sama odnosno kada nitko ne obraća pažnju na nju i ono što radi. U hrvatskom jeziku postoji frazem koji odlično dočarava navedenu situaciju, a glasi: *ne zarezati nekoga ni za suhu šljivu*. Iako u potpunosti preslikava značenje frazema u izvornom tekstu, pojedinim bi čitateljima mogao biti nepoznat i zvučati arhaično, stoga je za prijevod ovoga frazema upotrijebljena je razgovorna varijanta *ne šljiviti nekoga ni pola posto* kako bi se djelomično očuvale ekspresivnost i intenzitet.

Prevođenje frazema uvijek je izazov i svojevrsno produbljivanje znanja o domaćoj i stranoj kulturi. Iako je prevoditelju uvijek na izbor ponuđeno više opcija kada je u pitanju prevođenje frazema, valja uvijek težiti onoj koja će čitatelju dočarati otprilike istu situaciju.

3.7. Djelomična i korjenita prerada teksta

Pojedine je izraze u polaznom tekstu potrebno preraditi kako bi imali smisla u ciljnom jeziku. Eco (2006: 82) navodi kako je svaki prijevod zapravo pregovaranje o značenju koje prijevod treba izraziti. Prevoditelj si u tom procesu dopušta određenu mjeru leksičke slobode kako bi postigao sličan učinak.

Jedan takav primjer iz pripovijetke pojam je *sachselpauseny*. Autor ga navodi u kontekstu Smrčekova plesa na kiši između jurcajućih automobila. Pojam je istražen u više izvora, uključujući rječnik stranih riječi (*Slovník cizích slov*), rječnik neknjiževnog češkog

jezika (*Slovník nespisovné češtiny*) i mnoge druge internetske izvore, no potraga za ekvivalentom nažalost nije urodila plodom te je stoga, s obzirom da je Smrček opisan u kontekstu baletnoga plesa, upotrijebljena sintagma *drugi izrazi*, pri čemu se misli na druge baletne pokrete. Iako ovim rješenjem nije ponuđen točan ekvivalent spomenutom pojmu i u određenoj mjeri predstavlja gubitak, ipak donekle približava čitatelju atmosferu ovog događaja.

Slično se dogodilo i kod naziva književnoga djela *Život a skutky soudce Ti* nizozemskoga autora Roberta van Gulika. Puni naziv ovog djela je *Třikrát život a skutky soudce Ti*, a kako nije prevedeno na hrvatski, na koncu je njegov naziv prerađen u opisnu definiciju te glasi *pripovijetke o kineskom sudcu Dee*. Tehnički bi prijevod ovdje bio neadekvatan jer se, kako bi se osigurala stopostotna točnost prijevoda naziva bilo kojeg književnog djela, ono mora detaljno iščitati i analizirati. Nadalje, ono niti je dio češke kulture niti je sam naziv bitan za razumijevanje njegova značenja, stoga je dovoljno prenijeti navedenu informaciju.

4. ZAKLJUČAK

U ovom je diplomskom radu predstavljen prijevod pripovijetke Emila Hakla *Zlatna vremena* iz pripovijetke *Kraj svijeta*. Translatološka analiza koja je uslijedila izrađena je na teorijskoj osnovi odabranih djela sekundarne literature, a ukazala je na probleme do kojih je došlo tijekom procesa prevođenja.

U analizi su prikazane temeljne poteškoće s kojima se prevoditelj susreće tijekom prevođenja književnog teksta. Budući da su kultura i jezik neraskidivo povezani, svako je prevođenje zapravo prevođenje kulture te kao takvo od prevoditelja zahtijeva visoku razinu kulturološke kompetencije. Vlastita imena, toponimi i umjetnička djela samo su neki od primjera koji su dio kulture nekog naroda, a prevoditelj je zadatak pronaći način na koji će stvoriti iluziju stvarnosti prikazane u polaznom tekstu i tako očuvati poruku. Navedenim primjerima dokazano je kako prevođenje ne znači mehaničko kopiranje polaznoga teksta, nego prenošenje određene smisla i ideje. U skladu s tim ponekad je nužno raditi preinake kako bi se očuvala izvorna misao. Prevoditelj bi uvijek trebao težiti točnosti prijevoda i

izbjegavati poboljšavanje i obogaćivanje polaznoga teksta, no pojedinačna značenja mogu se ponekad žrtvovati u korist cjeline i prenošenja dojma koji ostavlja original. Eco (2006: 351) navodi kako među sinonimima riječi *vjernost* nema riječi *točnost*. Umjesto nje navedeni su *odanost*, *čestitost*, *poštovanje* i *samilost*. U duhu ove tvrdnje prevoditelj bi izvornome tekstu uvijek trebao ostati vjeran te, po cijenu točnosti, prenijeti isti ili sličan dojam koji ostavlja izvornik.

Pored kulturološke pozadine teksta prevoditelj se, dakako, suočava i s jezičnim problemima. Češka jezična situacija specifična je zbog postojanja općečeškoga supstandarda (*obecná čeština*) koji, kao i razlike u standardnim varijantama polaznog i ciljnog jezika, stvara probleme pri prevođenju. U hrvatskom jeziku ne postoji ekvivalent općečeškom supstandardu, stoga je nužno razmotriti u kojoj se mjeri on pojavljuje u tekstu te u skladu s tim donijeti odluku o njegovu prevođenju. Ovaj rad prikazuje moguća rješenja za prevođenje ove jezične formacije za koje se smatra da bi kod čitatelja mogla proizvesti sličan dojam.

Rad je pokazao kako je prevođenje filigranski rad koji nikada nije jednostavan. Međutim, uvijek iznova pruža ispunjujuće iskustvo, a rezultat cijelog procesa mali je doprinos hrvatskoj kulturi.

5. LITERATURA

5.1. Izvor

Hakl, E. (2001): *Konec světa*. Prag: Argo.

5.2. Sekundarna literatura

Brala-Vukanović, M. i Stojić, A. (2015): *Kulturalni i interkulturalni aspekti prevođenja*. U: Brala-Vukanović M.; Matešić M.; Stojić A. (ur.): Priručnik za prevoditelje. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.

Čuljat, S. i Žagar-Šošćarić, P. (2015): *Književno prevođenje*. U: Brala-Vukanović M.; Matešić M.; Stojić A. (ur.): Priručnik za prevoditelje. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 93-134.

De Saussure, F. (2000): *Tečaj opće lingvistike*. Zagreb, Artresor naknada.

Eco, U. (2006): *Otprilike isto : iskustva prevođenja*. Zagreb: Algoritam.

Forko, J. (2009): *Prevođenje frazema – Sizifov posao*. Hrvatistika 3/1, 93-98.

Ivir, V. (1978): *Teorija i tehnika prevođenja - Udžbenik za I. i II. god. pozivnouslymerenog obrazovanja i vaspitanja srednjeg stupnja prevodilačke struke*. Novi Sad: Centar "Karlovačka gimnazija" Sremski Karlovci.

Ivir, V. (1991): *Prevođenje kulture i kultura prevođenja*. U: Andrijašević, M.; Vrhovac Y. (ur.): Prožimanje kultura i jezika. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 145-151.

Levý, J. (1983): *Umení překladau*. Praha: Ivo Železný.

Pavlović, N. (2015): *Uvod u teorije prevođenja*. Zagreb: Leykam international d.o.o.

Pritchard, B. (2015): *Od teksta do prijevoda*. U: Brala-Vukanović M.; Matešić M.; Stojić A. (ur.): Priručnik za prevoditelje. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 43-73.

Ribarova, S. i Ribarova, Z. (2015): *Češka gramatika s vježbama*. Zagreb: Porfirogenet, 447-453.

Sgall, P. (1960): *Općečeški jezik*. U: Vuković, P. (ur.): Jezična kultura – Program i naslijeđe Praške škole. Zagreb: Srednja Europa, 191-203.

Stojnić, M (1980): *O prevođenju književnog teksta*. Sarajevo: IGKRO „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike.

Škiljan, D. (1991): *Jezik, kulturni identitet i prevođenje*. U: Andrijašević, M.; Vrhovac, Y. (ur.): Prožimanje kultura i jezika. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 151-159.

5.3. Rječnici

Čermák, F. (ur.) (1988): *Slovník české frazeologie a idiomatiky: výrazy neslovesné*. Prag: Academia.

Čermák, F. (ur.) (1994): *Slovník české frazeologie a idiomatiky: výrazy slovesné: A-P*. Prag: Academia.

Čermák, F. (ur.) (1994): *Slovník české frazeologie a idiomatiky: výrazy slovesné: R-Ž*. Prag: Academia.

Filipec, J (ur.): *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (2012). Prag, Academia

Filipec, J. (ur.) (2007): *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Prag: Academia.

Hugo, J. (ur.) (2009): *Slovník nespisovné češtiny*. Prag: Maxdorf.

Merhaut, J. (1998): *Češko-hrvatski rječnik = Česko-chorvatsky slovník*. Zagreb: Naklada Nediljko Dominović.

Sesar, D. (2002): *Češko-hrvatski i hrvatsko-češki rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.

5.4. Elektronički izvori

Emil Hakl. URL <http://www.emilhakl.cz/> (30.5.2017.)

Hrvatski jezični portal. URL: <http://hjp.novi-liber.hr> (2.6.2017)

Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. URL: <http://pravopis.hr> (3.6.2017.)

Slovník české literatury. URL <http://slovníkceskeliteratury.cz/> (29.5.2017.)

Slovník českých synonym. URL: <http://www.nechybujte.cz/slovník-ceskych-synonym> (2.6.2017.)

Slovník spisovného jazyka českého. URL: <http://www.ssjc.ujc.cas.cz> (4.6.2017.)